بسم الله الرحمن الرحیم

نظام حقوقی فضای مجازی کشور

سند حاضر با عنوان «نظام حقوقی فضای مجازی کشور» در راستای تحقق دستورات رهبر شهید انقلاب در احکام دور اول و دوم انتصاب اعضای شورای عالی به خصوص بند (10) حکم دوم ناظر بر «تدوین و تصویب نظام‌های امنیتی، حقوقی، قضایی و انتظامی موردنیاز فضای مجازی» و در اجرای تکلیف بند (3) از بخش (د) «سند راهبردی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی»، مصوب 1401/05/11 در 10 ماده در تاریخ ---- در جلسه شماره ---- شورای معین به تصویب رسید.

مقدمه توجیهی

فضای مجازی به‌عنوان زیست‌بوم نوین حیات فردی و اجتماعی بشر، نیازمند نظام حقوقی منسجم و پویایی است که ضمن تضمین عدالت و صیانت از منافع عمومی، ظرفیت قانونی اعمال حکمرانی در این حوزه را تأمین کند. سند راهبردی «نظام حقوقی فضای مجازی کشور» در راستای استقرار حکمرانی قانونمند، هماهنگ و مقتدر، با استناد به قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام و در اجرای بند (۳) اقدامات کلان «سند راهبردی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی» در پی آن است تا با ترسیم نقشه نظام حقوقی فضای مجازی کشور، چارچوبی راهبردی برای شناسایی و حل مسائل اولویت‌دار حقوقی حکمرانی فضای مجازی، رفع خلأهای قانونی، هماهنگی بین‌نهادی و تحقق استقلال و اقتدار ملی در فضای مجازی فراهم آورد.

ماده 1 – تعاریف و اختصارات

تعریف اصطلاحات بکار رفته در این سند به شرح زیر است:

1.1. **شورای عالی:** شورای عالی فضای مجازی کشور

1.2. **مرکز ملی:** مرکز ملی فضای مجازی کشور

1.3. **شورای معین:** شورای معینِ شورای عالی فضای مجازی کشور

1.4. **نظام حقوقی فضای مجازی:** مجموعه‌ای منسجم و سازمان‌یافته از قواعد، اصول، نهادها و فرایندهای حقوقی است که بر پایه اقتدار مشروع در چارچوبی نهادمند، اعتبار و اجرای قواعد الزام‌آور را در فضای مجازی تنظیم و تضمین می‌کند.

1.5. **حریم خصوصی:** حق اشخاص بر مصونیت اطلاعات، داده‌ها و زندگی خصوصی خود در برابر جمع‌آوری، پردازش، افشا یا استفاده غیرمجاز در فضای مجازی، جز در موارد مصرح قانونی و با رعایت اصل تناسب و ضرورت.

1.6. **مالکیت فکری در فضای مجازی:** حقوق قانونی مربوط به حمایت از آثار، داده‌ها، نرم‌افزارها، علائم و نوآوری‌های فکری در محیط فضای مجازی که نحوه تولید، بهره‌برداری، انتقال و حمایت از آن‌ها را در فضای مجازی تنظیم می‌کند.

1.7. **حقوق کاربران:** مجموعه حقوق و آزادی‌های مشروع و قانونی اشخاص در مقام استفاده از خدمات و بسترهای فضای مجازی، از جمله حق دسترسی، آگاهی، انتخاب، امنیت، حریم خصوصی، دادخواهی و جبران خسارت در فضای مجازی.

ماده 2 – چشم‌انداز

چشم‌انداز سند حاضر، استقرار «نظام حقوقی فضای مجازی کشور در افق ۱۴۱۰» مبتنی بر مبانی حقوقی و شرعی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تراز انقلاب اسلامی است؛ نظامی حق‌مدار در صیانت از حریم خصوصی، امنیت و آزادی‌های مشروع کاربران؛ عادلانه در رفع تبعیض، توزیع برابر فرصت‌ها و تنظیم‌گری ضدانحصار؛ منسجم در یکپارچگی هنجاری و رفع تشتت و تعارض قوانین؛ پویا در انطباق شتابان و هوشمند با فناوری‌های نوظهور؛ کارآمد در تسهیلگری اقتصادی و حل مسائل با کمترین هزینه و ضمانت اجرای مؤثر؛ مقتدر در تثبیت حاکمیت ملی، اعمال قانون بر سکوها و مهار مداخلات بیگانه؛ و مقاوم در حفظ پایداری حکمرانی و خنثی‌سازی تحریم‌ها و تهدیدات ترکیبی.

ماده 3 – قلمرو سند

3.1. این سند جایگاه سیاستی دارد و به‌عنوان سند راهبردی و بالادستی نظام حقوقی فضای مجازی برای کلیه دستگاه‌های مذکور در بند (2-3) از این ماده لازم‌الاجرا است. دامنه شمول موضوعی سند اعم از موضوعات خاص ناظر بر پدیده‌های منحصراً مرتبط با فضای مجازی مانند داده، سکو، مالکیت فضای مجازی، امنیت فضای مجازی و حریم خصوصی و نیز موضوعات عام حقوقی که در نتیجه‌ی تحول فناوری، دارای بُعد یا اثری در فضای مجازی شده‌اند، می‌شود.

3.2. کلیه دستگاه‌ها و نهادهای موضوع ماده (۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۰/۱۱/ ۱۳۹۵ و ماده (۲۹) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب 14/ 12/ 1395 مکلف به تبعیت از تکالیف و پیگیری تحقق الزامات مذکور در این سند هستند.

3.3. فضای مجازی، قلمرو مستقل اعمال صلاحیت و اقتدار حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران در کنار قلمروهای زمینی، دریایی و هوایی است. جمهوری اسلامی ایران به نمایندگی از ملت و در چارچوب قانون اساسی و قوانین، حق اعمال صلاحیت تقنینی، قضایی و اجرایی خود را در این قلمرو داراست. قلمرو اعمال این صلاحیت‌ها بر مبنای وجود ارتباط مؤثر فعالیت‌ها، اشخاص، زیرساخت‌ها و آثار و نتایج فعالیت‌های فضای مجازی با جمهوری اسلامی ایران تعیین می‌شود و تحقق هر یک از شرایط زیر می‌تواند، حسب مورد و در حدود قوانین و مقررات مربوط، مبنای اعمال صلاحیت حاکمیتی قرار گیرد:

3.3.1. زیرساخت‌های فیزیکی، تجهیزات، سامانه‌ها و منابع پردازشی و ارتباطی فضای مجازی در قلمرو جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران مستقر باشند.

3.3.2. فعالیت‌ها و تعاملات فضای مجازی توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی ایرانی یا اشخاص و نهادهای مستقر در قلمرو جمهوری اسلامی ایران انجام شوند.

3.3.3. خدمات و فعالیت‌های فضای مجازی به‌طور مستقیم و مؤثر بر حقوق، آزادی‌ها و منافع مشروع اشخاص در قلمرو جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار باشند.

3.3.4. فعالیت‌ها و تعاملات فضای مجازی، صرف‌نظر از محل استقرار اشخاص یا زیرساخت‌های مربوط، آثار و نتایج قابل‌توجهی بر قلمرو جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی یا فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ایجاد کنند.

3.3.5. فعالیت‌ها و عملیات فضای مجازی، امنیت ملی، استقلال سیاسی، تمامیت ارضی، نظم عمومی یا زیرساخت‌های حیاتی و منافع اساسی جمهوری اسلامی ایران را مورد تهدید یا تعرض قرار دهند.

ماده 4 – ارزش‌ها

نظام حقوقی فضای مجازی کشور مبتنی بر ارزش‌های زیر فعالیت می‌کند.

4-1- لایه اول: ارزش‌های بنیادین و جهت‌دهنده

ارزش‌های بنیادین، اصیل و جهت‌دهنده نظام حقوقی فضای مجازی که غایت نهایی حکمرانی فضای مجازی را تبیین می‌کنند عبارت‌اند از: کرامت ذاتی انسان؛ رشد و تعالی انسان؛ ابتنای نظام حقوقی بر شرع؛ استقلال و صیانت از حاکمیت ملی؛ حفظ هویت، فرهنگ و استقلال فرهنگی جامعه ایرانی ـ اسلامی؛ صیانت از استقلال علمی، فناوری و اقتصادی کشور؛ صیانت حق افراد و جوامع برای تصمیم‌گیری آزادانه و آگاهانه درباره سرنوشت فردی و جمعی خود مطابق اصل 56 قانون اساسی؛ نفی سبیل بیگانگان در هرگونه حکمرانی؛ تحقق عدالت و مصلحت عمومی؛ حاکمیت قانون و حراست از اخلاق عمومی.

4-2- لایه دوم: ارزش‌های راهبردی حقوقی و حکمرانی

ارزش‌های حقوقی نظام حکمرانی و تنظیم‌گری جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی عبارت است از: کارآمدی و هوشمندی نظام حقوقی؛ شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری؛ حمایت از خلاقیت و نوآوری؛ رقابت سالم و جلوگیری از انحصار؛ امنیت و تاب‌آوری فضای مجازی؛ آینده‌نگری و انعطاف‌پذیری نظام حقوقی؛ هماهنگی و انسجام نهادی.

4-3- لایه سوم: ارزش‌های اجتماعی و شهروندی

ارزش‌های حاکم بر صیانت از حقوق کاربران و ارتقای زیست جمعی ایشان در فضای مجازی عبارت است: شناسایی و تضمین حقوق بشر و شهروندی کاربران در فضای مجازی؛ صیانت از آزادی‌های مشروع و مسئولانه کاربران؛ حفظ و ارتقا انسجام و همبستگی اجتماعی؛ خانواده‌محوری و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر؛ رفاه و عدالت اجتماعی؛ صیانت از حریم خصوصی؛ حق دسترسی عادلانه، باکیفیت و فراگیر به فضای مجازی حاکمیت‌پذیر؛ حق برخورداری از امنیت و ایمنی دیجیتال؛ حق آگاهی و شفافیت در محیط دیجیتال؛ سواد و توانمندسازی دیجیتال؛ حمایت از تنوع فرهنگی و زبانی.

ماده 5– اصول

نظام حقوقی فضای مجازی در چارچوب اصول ذیل محقق می‌شود:

حاکمیت قانون مطابق قانون اساسی؛ سلسله‌مراتب قواعد حقوقی؛ قطعیت و پیش‌بینی‌پذیری حقوقی؛ عدم مغایرت با شرع و قانون اساسی؛ شفافیت و پاسخگویی مراجع حکمرانی و تنظیم‌گری؛ محدودیت آزادی کاربران در حد ضرورت و مطابق با قانون؛ تناسب مداخله با نیاز؛ ابتنای حکمرانی بر مردم‌سالاری؛ نقش‌آفرینی مؤثر مردم در حکمرانی؛ صیانت از حاکمیت ملی و استقلال تصمیم‌گیری؛ حفاظت از داده‌های ملی؛ انعطاف‌پذیری و انطباق‌پذیری قواعد حقوقی؛ حراست از نوآوری و رقابت سالم؛ آزادی فعالیت اقتصادی مشروع؛ رعایت مصالح و حقوق خانواده در حکمرانی فضای مجازی؛ حمایت افتراقی و متناسب از گروه‌های آسیب‌پذیر؛ عدالت در فضای مجازی و عدم تبعیض؛ تضمین دادرسی منصفانه و حق اعتراض؛ مسئولیت متناسب با نقش و میزان کنترل؛ رعایت انتظار مشروع و حقوق مکتسبه.

ماده 6 – اهداف کلان

اهداف کلان نظام حقوقی فضای مجازی کشور به شرح ذیل است:

6-1- تحقق حاکمیت ملی و استقلال حقوقی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی از طریق اعمال مؤثر، قانون‌مند و مشروع حاکمیت بر زیست‌بوم فضای مجازی کشور، مبتنی بر حق افراد و جوامع برای تصمیم‌گیری آزادانه و آگاهانه درباره سرنوشت فردی و جمعی خود مطابق اصل 56 قانون اساسی و با مشارکت مسئولانه کنشگران ذی‌ربط.

6-2- تضمین و صیانت مؤثر از حقوق، آزادی‌های مشروع و کرامت کاربران فضای مجازی به‌نحوی‌که حقوق کاربران شناسایی‌پذیر، تضمین‌پذیر و قابل مطالبه بوده و توازن میان حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های دولت، سکوها و کاربران برقرار گردد.

6-3- تثبیت نظم عمومی، امنیت ملی و امنیت حقوقی در فضای مجازی در چارچوب قانون، با رعایت ضرورت و تناسب، به‌منظور پیشگیری از تهدیدات، صیانت از امنیت روانی و اجتماعی و تضمین تداوم و پایداری خدمات حیاتی فضای مجازی.

6-4- استقرار نظام حقوقی منسجم، هماهنگ و کارآمد برای حکمرانی فضای مجازی کشور از طریق رفع تعارضات نهادی، تقویت انسجام هنجاری، شفاف‌سازی صلاحیت‌ها و ایجاد قابلیت پیش‌بینی و ثبات در قواعد حقوقی حاکم بر فضای مجازی.

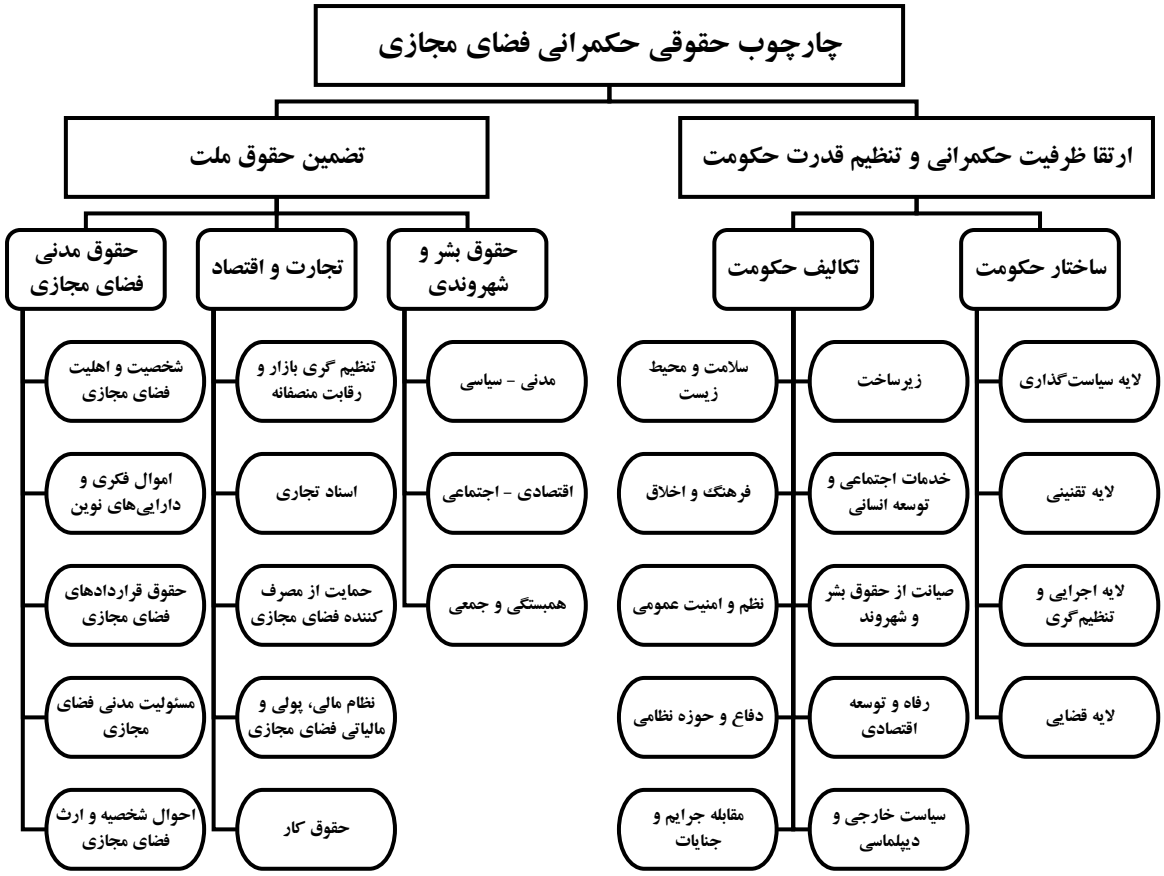
6-5- ایجاد بستر حقوقی عادلانه، پایدار و قابل‌اتکا برای توسعه اقتصاد فضای مجازی کشور با تضمین عدالت رقابتی، مقابله با انحصار و تبعیض، حمایت از نوآوری و افزایش پیش‌بینی‌پذیری حقوقی برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران.

6-6- ارتقای ظرفیت نظام حقوقی در مواجهه فعال با تحولات فناورانه و فناوری‌های نوظهور به‌گونه‌ای که ضمن بهره‌گیری از فرصت‌های توسعه‌ای فناوری، ریسک‌ها و آثار حقوقی، اجتماعی و اقتصادی آن‌ها به‌صورت پیشینی و نظام‌مند مدیریت شود.

6-7- تثبیت و تقویت نقش و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در نظام حقوقی بین‌المللی فضای مجازی از طریق کنشگری فعال، قاعده‌سازی، دفاع از منافع و حقوق جمعی ملت‌ها و مشارکت مؤثر در شکل‌دهی به قواعد و ترتیبات حقوقی بین‌المللی این حوزه.

ماده 7 – چارچوب حقوقی حکمرانی فضای مجازی

چارچوب نظام حقوقی فضای مجازی متشکل از اجزای ذیل است:

نظام حقوقی فضای مجازی در جانب حکومت، همزمان متکفل ارتقا ظرفیت حکمرانی و تنظیم و چارچوب‌مندی اعمال حاکمیت است. علاوه بر آن در جانب مردم و بخش خصوصی، متکفل شناسایی و تضمین حقوق ملت است.

7-1- ارتقا ظرفیت حکمرانی و تنظیم قدرت حکومت: نظام حقوقی فضای مجازی در جانب حکومت، هم‌زمان متکفل ارتقا ظرفیت حکمرانی و تنظیم و چارچوب‌مندی اعمال حاکمیت در فضای مجازی است.

7-1-1. ساختار حکومت: اعمال حاکمیت توسط حکومت، الزاماً از طریق ساختار صورت می‌پذیرد.

7-1-1.1. لایه سیاست‌گذاری: متکفل تصمیم‌گیری، هدایت و راهبری کلان نظام است.

7-1-1.2. لایه تقنینی: متکفل تعیین و شناسایی تکالیف، حقوق و مسئولیت‌های اشخاص دولتی، بخش خصوصی و شهروندان مطابق با سیاست‌ها.

7-1-1.3. لایه اجرایی و تنظیم‌گری: متکفل اجرا و تعامل مستقیم با بخش خصوصی جهت اعمال قواعد حقوقی.

7-1-1.4. لایه قضایی: متکفل نظارت و رسیدگی به دعاوی است.

7-1-2. تکالیف حکومت: اعمال حاکمیت در راستای تحقق تکالیف حکومت در عرصه‌های مختلف است که هرکدام بعد حقوقی مجزا دارد.

7-1-2.1. زیرساخت: تأمین، توسعه و صیانت از زیرساخت‌های حیاتی فضای مجازی برای تضمین دسترسی پایدار، امن و باکیفیت؛ مانند توسعه شبکه‌های ارتباطی، مراکز داده، شبکه ملی اطلاعات و خدمات ابری.

7-1-2.2. سلامت و محیط‌زیست: استفاده از ظرفیت فضای مجازی برای ارتقای سلامت عمومی و حفاظت از محیط‌زیست و تنظیم فعالیت‌های رقومی مؤثر بر این حوزه‌ها؛ مانند سلامت رقومی، پزشکی از راه دور، پایش آلودگی و مدیریت هوشمند مصرف انرژی.

7-1-2.3. خدمات اجتماعی و توسعه انسانی: توسعه و ارائه خدمات عمومی و اجتماعی از طریق فضای مجازی و ارتقای توانمندی‌های انسانی؛ مانند دولت الکترونیک، آموزش مجازی، خدمات تأمین اجتماعی و توسعه مهارت‌های رقومی.

7-1-2.4. فرهنگ و اخلاق: صیانت و ارتقای ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی و فراهم‌سازی محیط رقومی سالم و مسئولانه؛ مانند حمایت از تولید محتوای فرهنگی، آموزش سواد رسانه‌ای و مقابله با محتوای مروج خشونت یا آسیب‌های اجتماعی.

7-1-2.5. صیانت از حقوق بشر و شهروند: تضمین و حمایت از حقوق و آزادی‌های بنیادین شهروندان در فضای مجازی و تنظیم روابط میان کاربران، سکوها و دولت؛ مانند حمایت از حریم خصوصی، حفاظت از داده‌های شخصی، منع تبعیض و تضمین حقوق کاربران در برابر سکوها.

7-1-2.6. نظم و امنیت عمومی: تأمین نظم، امنیت و تاب‌آوری فضای مجازی در برابر تهدیدات و اختلالات مؤثر بر جامعه؛ مانند حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی، مدیریت رخدادهای فضای مجازی و مقابله با حملات و اختلالات گسترده.

7-1-2.7. رفاه و پیشرفت اقتصادی: فراهم‌کردن محیط حقوقی و اقتصادی مناسب برای رشد اقتصاد رقومی، نوآوری و افزایش رفاه عمومی؛ مانند تنظیم فعالیت سکوها، حمایت از کسب‌وکارهای رقومی، تجارت الکترونیکی و پیشرفت اقتصاد داده.

7-1-2.8. دفاع و حوزه نظامی: بهره‌گیری از ظرفیت فضای مجازی برای دفاع ملی و ایجاد توانمندی‌های فضای مجازی دفاعی و نظامی؛ مانند دفاع فضای مجازی، حفاظت از سامانه‌های نظامی و توسعه توانمندی‌های مقابله با تهدیدات فضای مجازی خارجی.

7-1-2.9. سیاست خارجی و دیپلماسی: استفاده از فضای مجازی برای پیشبرد منافع ملی و توسعه روابط و همکاری‌های بین‌المللی؛ مانند دیپلماسی رقومی، مشارکت در مذاکرات و نهادهای بین‌المللی فضای مجازی و همکاری‌های بین‌المللی برای مقابله با تهدیدات مشترک.

7-1-2.10. مقابله جرائم: پیشگیری، کشف و مقابله با جرائم ارتکابی یا تسهیل‌شده در فضای مجازی با رعایت الزامات حقوقی و حقوق شهروندی؛ مانند مقابله با کلاهبرداری اینترنتی، سرقت هویت، جرائم سازمان‌یافته فضای مجازی و سوءاستفاده از کودکان در فضای مجازی.

7-2- تضمین حقوق ملت: نظام حقوقی فضای مجازی در جانب مردم و بخش خصوصی، متکفل شناسایی و تضمین حقوق مختلف ملت است.

7-2-1. حقوق بشر و شهروندی: مجموعه‌ای از حق‌ها و آزادی‌های بنیادین افراد است که با هدف تضمین کرامت، آزادی، برابری و مشارکت آنان در جامعه به رسمیت شناخته می‌شود.

7-2-1.1. مدنی – سیاسی: حق‌های ناظر بر آزادی‌های فردی و مشارکت سیاسی افراد در برابر قدرت سیاسی دولت‌ها و سایر کنشگران در لایه سیاسی، مانند حق حریم خصوصی و آزادی بیان در فضای مجازی.

7-2-1.2. اقتصادی – اجتماعی: حق‌های ناظر بر تأمین شرایط عادلانه برای زندگی و رفاه اجتماعی، مانند حق دسترسی برابر به خدمات و فرصت‌های شغلی و اقتصادی در سکوها.

7-2-1.3. همبستگی و جمعی: حق‌هایی که تحقق آن‌ها نیازمند همکاری و مسئولیت مشترک دولت‌ها، بخش خصوصی چندملیتی و جامعه جهانی است، مانند حق دسترسی همگانی به محیط رقومی امن، سالم و عاری از تبعیض و حمایت از حقوق جمعی کاربران در برابر سکوها.

7-2-2. تجارت و اقتصاد: مجموعه‌ای از حق‌ها و سازوکارهای حقوقی که در تعاملات تجاری و انتفاعی اشخاص با یکدیگر وجود دارد.

7-2-2.1. تنظیم‌گری بازار و رقابت منصفانه

7-2-2.2. اسناد تجاری

7-2-2.3. حمایت از مصرف‌کننده فضای مجازی

7-2-2.4. نظام مالی، پولی و مالیاتی فضای مجازی

7-2-2.5. حقوق کار

7-2-3. حقوق مدنی فضای مجازی: مجموعه‌ای از حق‌ها و سازوکارهای حقوقی که در تعاملات مدنی و غیرتجاری اشخاص با یکدیگر وجود دارد.

7-2-3.1. شخصیت و اهلیت در فضای مجازی

7-2-3.2. اموال فکری و دارایی‌های نوین

7-2-3.3. حقوق قراردادهای فضای مجازی

7-2-3.4. مسئولیت مدنی در فضای مجازی

7-2-3.5. احوال شخصیه و ارث در فضای مجازی

ماده 8- راهبردها

اهم راهبردهای نظام حقوقی فضای مجازی کشور، به شرح ذیل است:

8-1-تکالیف حکومت

8-1-1. فرماندهی واحد امنیت فضای مجازی و الزامات قانونی تاب‌آوری

کلیه دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط باید از مرجع فرماندهی امنیت فضای مجازی تعیین‌شده توسط مقام معظم رهبری تبعیت کنند و نظام حقوقی کشور باید با جرم‌انگاری صریح ترک فعل مدیران و مسئولان زیرساخت‌های حیاتی در اجرای الزامات و استانداردهای امنیتی و نیز وضع قواعد الزام‌آور برای پیشگیری از وابستگی راهبردی زیرساخت‌های حیاتی و خدمات پایه فضای مجازی به خارج از کشور، به‌گونه‌ای تنظیم شود که تداوم خدمت و امکان تأمین و جایگزینی سریع و بومی این زیرساخت‌ها و خدمات در شرایط اضطراری و بحران تضمین شود.

8-1-2. ساماندهی حقوقی زیرساخت‌های ارتباطی کشور

نظام حقوقی مالکیت و بهره‌برداری از زیرساخت‌های ارتباطی کشور باید به‌گونه‌ای تنظیم و توسعه یابد که لایه هسته به‌عنوان بخش راهبردی و حاکمیتی زیرساخت ارتباطی کشور، در زمره اموال دولتی غیرقابل‌واگذاری و تحت حاکمیت و انحصار دولت قرار گیرد و حدود مشارکت، سرمایه‌گذاری و دسترسی بخش خصوصی در لایه‌های دسترسی و خدمات

داده‌ای، بر اساس قواعد حقوقی صریح، پایدار و رقابت‌پذیر تعیین شود؛ همچنین، چارچوب حقوقی و تنظیم‌گری لازم برای ساماندهی اینترنت ماهواره‌ای باید به‌گونه‌ای وضع و اجرا شود که ارائه، توسعه و بهره‌برداری از این خدمات در قلمرو کشور تحت حاکمیت ملی قرار داشته و از هرگونه اقدام یا کارکردی که موجب تضعیف حاکمیت ملی، اخلال در حکمرانی فضای مجازی کشور یا مغایرت با سیاست‌ها و الزامات ملی شود، جلوگیری گردد.

8-1-3. توسعه نظام تنظیم‌گری از طریق محیط‌های آزمون

دولت باید با ایجاد محیط‌های آزمون تنظیم‌گری، زمینه ارزیابی و تنظیم‌گری فناوری‌ها و محصولات نوظهور، از جمله هوش مصنوعی، بلاک‌چین و متاورس را از حیث آثار حقوقی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و حاکمیتی فراهم کنند و نتایج آن را در تدوین و به‌روزرسانی قواعد تنظیم‌گری به‌کار گیرند؛ به‌گونه‌ای که فراگیری و بهره‌برداری عمومی از این فناوری‌ها در چارچوب الزامات امنیت ملی و حاکمیت ملی فضای مجازی صورت پذیرد.

8-1-4. هوشمندسازی فرایندهای تقنینی

فرایندهای تقنینی و تنظیم‌گری فضای مجازی باید با تبدیل قوانین و مقررات مرتبط به قالب‌های ساختاریافته و ماشین‌خوان و بهره‌گیری از هوش مصنوعی برای تحلیل، ارزیابی آثار و شناسایی تعارضات و خلأهای قانونی هوشمندسازی شوند تا دقت، انسجام و سرعت فرایند قانون‌گذاری و تنظیم‌گری و نظارت بر آن افزایش یابد.

8-1-5. هوشمندسازی فرایندهای قضایی

هوشمندسازی نظام قضایی با رویکرد انسان‌محور و در جهت تقویت توانمندی‌های حرفه‌ای قضات انجام می‌شود و نباید جایگزین استقلال، تشخیص، استدلال و اختیار قضایی آنان شود. اتخاذ تصمیم و صدور رأی قضایی بر عهده قاضی انسانی است و خروجی سامانه‌های هوشمند جنبه پشتیبان و مشورتی داشته و استفاده از آن‌ها منوط به بررسی و تأیید مستقل قاضی خواهد بود. به‌کارگیری این سامانه‌ها نباید موجب تضعیف مهارت‌های مستقل قضات، ایجاد وابستگی شناختی و سازمانی به فناوری یا سلب توانایی نظام قضایی برای انجام وظایف خود در شرایط قطع دسترسی و اختلال سامانه‌ها شود. همچنین، استقرار سامانه‌های هوشمند قضایی باید با رعایت الزامات شفافیت، قابلیت راستی‌آزمایی، امنیت و محرمانگی داده‌ها، پیشگیری از تبعیض و سوگیری الگوریتمی، امکان ممیزی و وجود سازوکارهای جایگزین برای تداوم فعالیت قضایی صورت پذیرد.

8-1-6. فعال‌سازی دیپلماسی فضای مجازی از طریق همگرایی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

اتخاذ دیپلماسی حقوقی پویا جهت ایجاد بلوک‌ها و ترتیبات چندجانبه با کشورهای همسو در حکمرانی فضای مجازی؛ انعقاد پیمان‌های معاضدت قضایی در تبادل امن داده، استرداد مجرمین و پذیرش متقابل ادله رقومی؛ تسری صلاحیت قواعد و مراجع نظارتی کشور به کلیه خدمات و سکوهای بین‌المللی که فعالیت آن‌ها بر حقوق شهروندان، نظم عمومی یا منافع ملی اثرگذار است، با بهره‌گیری از سازوکارهای تنظیمی و اقتصادی متناسب و پیشگامی در هنجارسازی بین‌المللی از طریق توسعه اسناد حقوق نرم در مسیر شکل‌گیری رژیم‌های حقوقی عادلانه و چندجانبه‌گرا.

8-1-7. ارتقا نظام حقوق کیفری فضای مجازی

ضروری است عناوین، ارکان و مجازات‌های مرتبط با جرائم فضای مجازی را با لحاظ رفتارهای مجرمانه نوپدید و متناسب با فناوری‌ها و شیوه‌های نوین ارتکاب جرم بازنگری و تکمیل شود. در این راستا، ضمانت‌اجراهای کیفری از طریق اعمال محرومیت‌ها و محدودیت‌های موردی در فضای مجازی و اجرای مسدودسازی‌های هوشمند، تنوع یافته و هوشمند شوند؛ به‌گونه‌ای که نوع و شدت پاسخ‌های کیفری با میزان خطر جرم، منفعت مالی حاصل از آن و توان

اقتصادی مرتکب تناسب دقیق داشته باشد. همچنین، رویکرد حقوق کیفری از چارچوب سنتی جرم‌انگاری با غلبه فردمحوری عبور کرده و به الگویی نوین و منطبق با زیست‌بوم سکویی، شبکه‌ای و الگوریتمی ارتقا یابد. علاوه بر این، ضروری است برای مقابله اثربخش و فرامرزی با جرائم، از ظرفیت همکاری‌ها و ترتیبات دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی به‌طور فعال بهره‌گیری شود.

8-1-8. حکمرانی‌پذیری سکوهای خارجی یا چندملیتی

تحقق حکمرانی‌پذیری سکوهای خارجی یا چندملیتی، مستلزم شناسایی و اعمال صلاحیت قانونی جمهوری اسلامی ایران نسبت به فعالیت‌ها و خدماتی است که بر اساس معیارهای مقرر در این سند، در قلمرو صلاحیت آن قرار می‌گیرند. بااین‌حال، تحقق مؤثر این صلاحیت، به‌ویژه در قبال سکوهای مستقر در خارج از کشور، نباید صرفاً بر اتکای انحصاری به اعمال یک‌جانبه و قهری قواعد و ضمانت اجراها استوار باشد، بلکه باید بر ترکیبی هماهنگ و متناسب از ابزارهای حقوقی، تنظیم‌گری، اقتصادی، زیرساختی و دیپلماتیک مبتنی شود. در این رویکرد، ضمن حفظ الزام سکوهای مشمول صلاحیت کشور به رعایت قوانین و مقررات ملی و پیش‌بینی سازوکارهای مؤثر نظارت، پاسخگویی و اجرای ضمانت اجراهای قانونی، باید از ابزارهایی نظیر مشوق‌ها و تنبیه‌های مالی متناسب، سرمایه‌گذاری هدفمند، حمایت مؤثر و ایجاد مزیت‌های فنی، اقتصادی و خدماتی برای زیست‌بوم خدمات پایه و کاربردی داخلی، به‌منظور کاهش هزینه استفاده و افزایش کیفیت و جذابیت این خدمات بهره گرفته شود. همچنین، مدیریت و تنظیم‌گری هوشمند ترافیک بین‌المللی باید در چارچوب قانون، با رعایت اصول ضرورت، تناسب، شفافیت و منع تبعیض ناروا و با توجه به آثار تصمیمات بر حقوق و منافع کاربران انجام شود. توسعه دیپلماسی فعال فضای مجازی، همکاری‌های بین‌المللی و ائتلاف‌سازی با کشورهای همسو نیز باید با هدف افزایش قدرت چانه‌زنی کشور و اثرگذاری بر شکل‌گیری هنجارها و قواعد بین‌المللی حکمرانی اینترنت دنبال شود. مجموعه این اقدامات باید به‌گونه‌ای طراحی و اجرا شود که ضمن حفظ صلاحیت و اقتدار قانونی جمهوری اسلامی ایران، از طریق ارتقای رقابت‌پذیری زیست‌بوم داخلی و کاهش وابستگی راهبردی به سکوهای خارجی، موازنه قدرت و امکان اعمال مؤثر حکمرانی ملی را تقویت کند.

8-1-9. ائتلاف‌سازی برای تغییر حکمرانی اینترنت

در حال حاضر نظام حکمرانی جهانی اینترنت تحت سلطه ایالات‌متحده امریکا و مغایر با اصول و قواعد حقوق بین‌الملل عمومی است. جمهوری اسلامی ایران از هرگونه سازوکار و رویه‌ای که مطابق با قواعد موجود حقوق بین‌الملل، حکمرانی جهانی اینترنت را از سلطه ایالات‌متحده خارج کند و به‌صورت منصفانه آن را بر اساس اراده ملت‌های جهان و دولت‌ها پیش ببرد حمایت می‌کند. در این خصوص علاوه بر حمایت از راهکارهای موجود، جمهوری اسلامی ایران سعی می‌کند به‌صورت فعالانه برای ائتلاف‌سازی جهت ساماندهی حکمرانی بین‌المللی اینترنت اقدام کند.

8-1-10. تحکیم تاب‌آوری نظام حقوقی فضای مجازی در مواجهه با بحران

نظام حقوقی فضای مجازی کشور با اتخاذ تدابیر هنجاری و ساختاری پیش‌نگر، پایداری و استمرار کارکردهای بنیادین خود را در مواجهه با شرایط اضطرار، تهدیدهای بیرونی و بحران‌های فضای مجازی تضمین می‌کند؛ به‌گونه‌ای که سازوکارهای حقوقی لازم تعبیه می‌گردد تا کارکردهای اختصاصی این نظام، شامل سیاست‌گذاری و راهبری کلان توسط نهاد عالی سیاست‌گذار، قانون‌گذاری توسط مجلس شورای اسلامی، مقررات‌گذاری و تنظیم‌گری تخصصی توسط تنظیم‌گران بخشی، اعمال نظارت توسط دستگاه‌های نظارتی و رسیدگی به دعاوی توسط دادگستری، در شرایط بحران دچار وقفه یا تزلزل نشده و این ارکان به‌صورت پایدار، یکپارچه و کارآمد به ایفای مأموریت‌های خود ادامه دهند.

8-2-ساختار سیاسی

8-2-1. تمرکز حکمرانی فضای مجازی در شورای عالی

جایگاه شورای عالی به‌عنوان یگانه مرجع سیاست‌گذار و راهبر حوزه حکمرانی فضای مجازی تثبیت می‌گردد. همچنین، جایگاه مرکز ملی به‌عنوان بازوی اجرایی شورای عالی تثبیت‌شده و ظرفیت‌های منابع انسانی، فنی و بودجه‌ای آن به‌منظور دستیابی به جایگاه ترسیم‌شده در احکام انتصاب رهبر شهید انقلاب تقویت می‌شود. در این چارچوب، نظارت بر مصوبات نهادهای بخشی از سوی شورای عالی و از طریق مرکز ملی اعمال می‌گردد و کلیه صلاحیت‌های موازی به‌طور صریح و کامل از سایر دستگاه‌های موازی سلب می‌شود. علاوه بر این، اختیار ایجاد هرگونه نهاد جدید در حوزه حکمرانی فضای مجازی، منحصراً برای شورای عالی و مجلس شورای اسلامی تعیین و تثبیت می‌گردد.

8-2-2. ارتقا نظام قانون‌گذاری در حوزه فضای مجازی

با توجه به اهمیت و مسائل روزافزون حکمرانی فضای مجازی ضروری است، اصلاحات ساختاری در نهاد قانون‌گذار به‌منظور تمرکز بیشتر بر تقنین در حوزه فضای مجازی صورت پذیرد. در دستگاه‌های اجرایی مرتبط، ظرفیت‌های کارشناسی، بودجه‌ای و ابزارهای هوشمند لازم برای تدوین لوایح موردنیاز ارتقا داده شود. علاوه بر این، نقش‌آفرینی ویژه مجلس در تقنین حوزه فضای مجازی بازطراحی شده و از هرگونه انفعال به دلیل وجود شورای عالی جلوگیری به عمل آید. به‌منظور افزایش کارآمدی و کاهش آسیب‌های تقنین در این حوزه، از ابتکارات نوین در امر قانون‌گذاری استفاده می‌شود. در همین چارچوب، در حوزه‌های بنیادین و اساسی حکمرانی فضای مجازی ازجمله حریم خصوصی، حفاظت از داده‌ها و امنیت فضای مجازی، قوانین مفصل و دقیق تصویب برسد. در نهایت، از بازیگران گوناگون اعم از بخش خصوصی و جامعه مدنی در فرایندهای تدوین و نظارت بر اجرای قوانین مشارکت‌جویی شود.

8-2-3. ارتقا نظام مالیاتی فضای مجازی

نظام مالیاتی کشور از طریق ارتقا و تکمیل قواعد و سازوکارهای موجود، معیارهای مالیات‌ستانی را متناسب با اقتضائات اقتصاد رقومی و فعالیت‌های سکویی توسعه می‌دهد. در این راستا، با پیش‌بینی شاخص‌های تکمیلی نظیر ارزش‌آفرینی داده‌محور و حضور اقتصادی در کنار معیارهای استقرار فیزیکی، عدالت مالیاتی و رقابت منصفانه میان فعالان بخش‌های مختلف اقتصادی تقویت می‌گردد. همچنین، نظام مشوق‌ها و معافیت‌های مالیاتی در زیست‌بوم رقومی به‌گونه‌ای متوازن و هدفمند ساماندهی می‌شود که ضمن صیانت از درآمدهای عمومی، انگیزه لازم برای سرمایه‌گذاری و رشد زنجیره ارزش فضای مجازی کشور فراهم آید.

8-3-ساختار اجرایی

8-3-1. ارتقا ساختار اجرایی حکمرانی فضای مجازی کشور

ساختار اجرایی نظام حکمرانی فضای مجازی از طریق بازتعریف و تفکیک دقیق مأموریت‌های عملیاتی از جایگاه سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری، به الگویی منسجم، چابک و داده‌محور ارتقا می‌یابد تا ضمن رفع تعارض منافع، از موازی‌کاری‌های سازمانی پیشگیری شود. در این چارچوب، با تحکیم سازوکارهای هماهنگی میان‌دستگاهی و تقویت بسترهای یکپارچه تبادل داده و خدمات رقومی، کارآمدی و پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی در تحقق تکالیف ملی و توسعه دولت هوشمند ارتقا داده می‌شود. همچنین، زمینه‌های تعامل متوازن میان نهادهای دولتی، بخش خصوصی و نهادهای مردمی به‌گونه‌ای ساماندهی می‌گردد که ظرفیت‌های اجرایی کشور برای تحقق اهداف زیست‌بوم فضای مجازی هم‌افزا و بارور شود.

8-3-2. ارتقا نظام تنظیم‌گری فضای مجازی

نظام تنظیم‌گری کشور با ارتقا و روزآمدسازی قواعد و سازوکارهای موجود، به سوی الگوهای هوشمند، داده‌محور و آینده‌نگر در عرصه فضای مجازی توسعه می‌یابد. در این چارچوب، از طریق تقویت هماهنگی و هم‌افزایی میان تنظیم‌گران بخشی، از تداخل صلاحیت‌ها پیشگیری شده و انسجام رویه‌های مقرراتی تحکیم می‌گردد. همچنین، با برقراری توازن میان صیانت از ارزش‌ها و منافع عمومی با تسهیل‌گری برای رقابت منصفانه، بستری شفاف، پایدار و قابل پیش‌بینی برای شکوفایی اقتصاد رقومی فراهم می‌آید.

8-4-ساختار قضایی

8-4-1. تخصص‌گرایی در دادرسی فضای مجازی

تمرکز دادرسی‌های فضای مجازی در محاکم تخصصی، ارجاع پرونده‌های مرتبط با فضای مجازی به قضات دارای تخصص مرتبط فضای مجازی، الزامی‌سازی گذراندن دوره‌های تخصصی فضای مجازی برای قضات منتخب و پیاده‌سازی نظام دادرسی هوشمند با بهره‌گیری از دستیارهای قضایی هوش مصنوعی جهت کاهش اطاله دادرسی.

8-4-2. استانداردسازی زنجیره حفظ ادله فضای مجازی

تدوین پروتکل‌های فنی برای «زنجیره حفظ و توقیف ادله فضای مجازی»، اعتباربخشی اثباتی در محاکم به داده‌های ثبت‌شده در بسترهای بلاک‌چینی و ضرورت پذیرش ادله الکترونیکی که اصالت فنی آن‌ها توسط کارشناسان تخصصی یا آزمایشگاه‌های مرجع فضای مجازی تأیید شده است.

8-5-حقوق بشر و شهروندی فضای مجازی

8-5-1. تدوین منشور ملی حقوق عامه در فضای مجازی

گذار از انگاره‌های حقوق بشری مغایر با ارزش‌های ایرانی-اسلامی، از طریق تصویب «منشور ملی حقوق و تکالیف شهروندان در فضای مجازی» و التزام به پیوستگی حق و مسئولیت و رویکرد آزادی مسئولانه، تعریف حقوق کاربری متناسب با مقتضیات ایرانی-اسلامی، صیانت از کرامت انسانی، تضمین آزادی‌های بنیادین و تقویت حق مشارکت شهروندان در شکل‌دهی به زیست فضای مجازی، خط‌کشی دقیق قانونی میان حق بر انتقاد و آزادی بیان با جرائم مخل امنیت روانی، اخلاق و امنیت ملی. در این چارچوب، کاربران نه صرفاً به‌عنوان مصرف‌کننده، بلکه به واسطه نمایندگان منتخب خود در حاکمیت، به عنوان کنشگرانی برخوردار از حق تصمیم‌گیری درباره سرنوشت فضای مجازی خود تلقی می‌شوند و هیچ شرکت یا کشور بیگانه حق اعمال حاکمیت خارج از اراده عمومی ملت ایران را بر شهروندان را نخواهد داشت. سیاست کلان کشور، ارتقای آگاهی نسبت به حقوق فضای مجازی، حمایت از آزادی بیان در چارچوب قانون و تضمین حق بهره‌مندی ایمن و برابر از فناوری‌های نو را دنبال می‌کند. هدف نهایی این راهبرد، تحقق زیست‌بومی مردم‌محور و کرامت‌محور در فضای مجازی است که در آن آزادی، امنیت و مسئولیت در توازن قرار گیرد.

8-5-2. استقرار نظام حقوقی خانواده‌محور و حفاظت از کودکان در فضای مجازی

وضع چارچوب صریح صیانت از کودکان در فضای مجازی با الزام بسترهای نمایش محتوا و تبلیغات در سکوها به جداسازی محیط دسترسی کودکان از بزرگسالان تحت نظارت و کنترل خانواده‌ها، منع هرگونه محتوا، خدمت یا اقدام جهت تضعیف نهاد خانواده با ابزارهای نرم و سخت حقوقی، پیاده‌سازی سازوکارهای فنی احراز رده سنی کاربران، تشدید ضمانت اجرای کیفری برای هرگونه تولید، توزیع و تسهیل دسترسی کودکان به محتوای مخل تربیت

ایرانی-اسلامی، خشن و مستهجن با وضع مجازات‌های پیشگیرانه برای هرگونه سوءاستفاده از کودکان در فضای مجازی و ترویج سواد فضای مجازی در خانواده‌ها و مدارس، مشارکت آگاهانه و ایمن کودک و نوجوان در فضای مجازی.

8-6-حقوق مدنی فضای مجازی

8-6-1. ارتقا نظام حقوقی مالکیت فکری در فضای مجازی

راهبرد کلان کشور در این حوزه بر اجرای کارآمد و تنظیم‌گری فرابخشی و هماهنگ استوار است. در این رویکرد، مالکیت فکری رقومی از یک عنوان صرفاً حقوقی به یک دارایی اقتصادی با قابلیت ارزش‌گذاری، سرمایه‌گذاری و تجاری‌سازی تغییر رویکرد می‌دهد. برای تحقق این هدف، راهبردهایی نظیر اعمال مسئولیت‌پذیری تدریجی و متناسب برای سکوها، ایجاد نظام چابک و تخصصی حل اختلاف و توسعه زیرساخت ملی ثبت و اثبات رقومی اتخاذ شده است. علاوه بر این، تنظیم‌گری هوش مصنوعی در استفاده از آثار، حمایت هدفمند از صاحبان حق، پذیرش مشروط و مرحله‌ای الزامات بین‌المللی و انجام همکاری‌های بین‌المللی گزینشی و مسئله‌محور از دیگر ارکان اساسی راهبرد کشور در فضای مجازی به شمار می‌روند.

8-6-2. ساماندهی رژیم حقوقی حکمرانی کلان‌داده‌ها

ضروری است رژیم حقوقی داده‌های شخصی از داده‌های غیرشخصی تفکیک شود و کلان داده‌های انباشت‌شده در سکوهای خصوصی و سازمان‌های دولتی ضابطه‌مند بشود. این ضابطه‌مندی در راستای تحقق اهداف مشروع عمومی و خصوصی و وضع قواعد الزام‌آور برای اشتراک‌گذاری ایمن این داده‌ها در بازارهای تحت نظارت حاکمیت جهت شتاب‌بخشی به هوش مصنوعی و اقتصاد داده‌محور بومی صورت می‌گیرد. در این چارچوب، از طریق تدوین ضوابط شفاف برای کلان‌داده‌های حاصل از تراکنش‌ها که در بستر سکوها انباشت شده‌اند، از حبس داده و شکل‌گیری انحصارهای ناعادلانه پیشگیری شده و امکان دسترسی منصفانه، قانون‌مند و غیرتبعیض‌آمیزِ کسب‌وکارهای نوپا، پژوهشگران و توسعه‌دهندگان فناوری‌های نوین نظیر هوش مصنوعی به این کلان‌داده‌ها مطابق با چارچوب‌های قانونی فراهم می‌آید. همچنین، تعاملات حقوقی به‌گونه‌ای ساماندهی می‌شود که ضمن احترام به سرمایه‌گذاری‌های مشروع سکوها در ایجاد پایگاه‌های داده و صیانت از اسرار تجاری، سازوکارهای استانداردسازی و تعامل‌پذیری تقویت گردیده و پیوند مؤثری میان کلان‌داده‌های بخش عمومی و زیست‌بوم نوآوری کشور برای رشد متوازن اقتصاد رقومی برقرار شود.

8-6-3. حفاظت از داده‌های شخصی

نظام حقوقی کشور با تکمیل و روزآمدسازی قواعد موجود، رژیم جامع صیانت از داده‌های شخصی کاربران را بر پایه اصول شفافیت، رضایت آگاهانه و حداقل‌سازی گردآوری داده‌ها مستقر می‌سازد. در این چارچوب، حقوق اساسی شهروندان بر داده‌های خود از جمله حق دسترسی، اصلاح، انتقال‌پذیری و حذف اطلاعات، به‌طور شفاف شناسایی و تضمین می‌گردد و پردازش‌کنندگان داده ملزم به پیاده‌سازی استانداردهای امنیتی، رعایت اصل رازداری و اطلاع‌رسانی به‌موقع در صورت بروز رخنه‌های اطلاعاتی می‌شوند. همچنین، با تثبیت رویکرد امانت‌داری قانونی برای نگهدارندگان داده و پیش‌بینی ضمانت‌اجراهای تنظیمی متناسب و بازدارنده، اعتماد عمومی کاربران و امنیت فضای تبادل اطلاعات تقویت می‌شود.

8-6-4. استقرار نظام ممیزی و قانون‌مندسازی مسئولیت سامانه‌های هوش مصنوعی

نظام حقوقی کشـور با تعیین و تثبیت صـلاحیت نهاد تنظیم‌گر تخصـصـی در عرصـه هوش مصـنوعی، رژیم حقوقی متمایزی را میان چرخه توسـعه و مرحله کاربرد مسـتقر می‌سـازد؛ به‌گونه‌ای که در مرحله توسـعه با اتخاذ رویکردی تسهیل‌گرانه و حمایت از نوآوری، الزامات فنی لازم برای مهار و پالایش سوگیری‌های الگوریتمی اعمال شود و متقابلاً در مرحله استقرار و کاربرد، ضوابط نظارتی سخت‌گیرانه‌تری حاکم گردد. در این چارچوب، نظام مسئولیت الگوریتمی از طریق مرزبندی و تعیین شفاف حدود مسئولیت‌های مدنی و کیفری هر یک از توسعه‌دهنده، مالک سامانه هوشمند و کاربر نهایی، قاعده‌مند می‌شـــود. همچنین، هرگونه داده‌کاوی غیرمجاز از دارایی‌های اطلاعاتی و داده‌های ملی به‌منظور آموزش مدل‌های هوش مصـــنوعی خارجی ممنوع و جرم‌انگاری شـــده و به‌کارگیری مدل‌ها و ســـامانه‌های خارجی در امور و فرایندهای دولتی تحت نظارت و چارچوب‌های امنیتی مشـخص سـاماندهی می‌گردد. علاوه بر این، اسـتفاده از سـامانه‌های هوشـمند در امور عمومی و تصـمیم‌گیری‌های اداری، تقنینی و قضـایی، صـرفاً در صـورت اخذ تاییدیه‌های ممیزی حقوقی، اخلاقی و فنی مجاز بوده و متوقف بر حفظ اختیارات، نظارت و مســـئولیت نهایی مقام انسانی خواهد بود تا از تفویض کامل تصمیم‌گیری به ماشین و سلب مسئولیت انسانی ممانعت به عمل آید.

8-7-حقوق اقتصادی-تجاری

8-7-1. مسئولیت سکو در قبال رفتار کاربران

نظام حقوقی مسئولیت سکوها در قبال رفتار کاربران باید بر و تسلط بر بازار و میزان مداخله در روابط کاربران تعیین گردد. سکوها نیز در صورتی که تکالیف و الزامات احتیاطی و پیشگیرانه مقرر در قوانین و مقررات را به‌طور مؤثر اجرا کنند، نباید نسبت به رفتار کاربران مسئولیتی داشته باشند. همچنین، نظام مسئولیت سکوها باید به‌گونه‌ای تدوین و اجرا شـود که ضـمن تضـمین حقوق کاربران، حفظ منافع عمومی و صـیانت از حقوق اشـخاص، از تحمیل مسـئولیت نامتناسـب و ایجاد موانع غیرضـروری در مسـیر فعالیت، نوآوری و توسـعه اقتصـادی بخش خصـوصـی داخلی جلوگیری شود.

8-7-2. تأسیس نهاد ضدانحصار رقابت فضای مجازی و الزامی‌سازی هم‌افزایی فنی سکوها

نظام حقوقی کشور با تکمیل و ارتقای قواعد رقابت و ضوابط ضدانحصار، معیارهای سنجش قدرت بازاری را متناسب با ویژگی‌های پویای اقتصاد رقومی و الگوهای چندوجهی سکوها توسعه می‌دهد. در این چارچوب، از طریق پایش هوشمند رفتار سکوهای مسلط و پیشگیری از رویه‌های مخل رقابت نظیر ترجیح‌دهی الگوریتمی به خدمات اختصاصی، اعمال شروط غیرمنصفانه بر کسب‌وکارهای وابسته و تملک‌های تحدیدکننده نوآوری، از شکل‌گیری انحصارهای زیان‌بار جلوگیری به عمل می‌آید. همچنین، بسترهای حقوقی به‌گونه‌ای ساماندهی می‌گردد که با تسهیل تعامل‌پذیری فنی و تضمین دسترسی عادلانه به زیرساخت‌ها و خدمات کلیدی، توازن رقابتی میان بازیگران بزرگ و کسب‌وکارهای نوپا برقرار شده و پویایی زیست‌بوم فناوری کشور تداوم یابد. ضروری است در خصوص سکوهای دارای موقعیت مسلط و انحصار رفتارهای ضدرقابتی جدید شناسایی شود، نظیر رفتارهای خاص رقابتی از جمله حذف یا تعلیق دسترسی به سکو؛ تحدید تعامل‌پذیری با سایر سکوها؛ خودترجیحی؛ به‌کارگیری داده‌ها در سایر بازارها؛ جهت‌دهی و اخلال در اراده کاربران سکوها و هرگونه تبانی و هماهنگی خودمختار و بدون مداخله عامل انسانی با استفاده از فناوری‌های مرتبط با داده.

8-7-3. ترجیح فناوری‌های بومی در معاملات دولتی

وضـع ممنوعیت خرید نمونه‌های خارجی خدمات و کالاهای مرتبط با فضـای مجازی در کلیه دسـتگاه‌های اجرایی و نهادهای حاکمیتی در صورت وجود مشابه بومی با کیفیت تحت نظارت دستگاه نظارتی مشخص.

8-7-4. تسهیل فعالیت کسب‌وکارها

نظام حقوقی کشـــور با یکپارچه‌ســـازی قوانین و مقررات ناظر بر فعالیت‌های اقتصـــادی، بســـتری امن، باثبات و پیش‌بینی‌پذیر برای رشـد و نوآوری کسـب‌وکارهای اقتصـاد رقومی فراهم می‌آورد. در این چارچوب، از طریق اسـتقرار ســـازوکارهای تنظیمی منعطف نظیر توســـعه محیط‌های آزمون مقرراتی و تســـهیل فرایندهای اخذ مجوز با اتکا به الگوهای نظارت پسینی و داده‌محور، ریسک‌های حقوقی و بوروکراتیک پیش‌روی استارتاپ‌ها و شرکت‌های نوآور مهار می‌گردد. همچنین، با صـیانت مؤثر از دارایی‌های رقومی و حقوق مالکیت فکری، حمایت از سـازوکارهای نوین تأمین مالی و توسـعه روش‌های سـریع و برخط حل اختلاف، امنیت سـرمایه‌گذاری بخش خصـوصـی تحکیم شـده و پویایی زنجیره ارزش اقتصاد رقومی کشور تضمین می‌شود.

ماده 9 – اقدامات عملیاتی

در راستای تحقق اهداف کلان و راهبردهای مذکور در این سند اقدامات عملیاتی به شرح ذیل است.

9-1- ساختار حقوقی حکمرانی فضای مجازی

ردیف	عرصه اقدام	عنوان اقدام	قالب اقدام	الزامات	دستگاه متولی	همکار	مهلت
9-1-1		تنظیم مصوبات شورای عالی و سایر نهادهای واضع مصوبه در شورای عالی و مرکز ملی	تهیه پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری تصویب	- تعیین دقیق نهادهای دارای صلاحیت وضع مصوبه ذیل شورای عالی و مرکز ملی و صلاحیت‌های ایشان ازجمله کمیسیون‌های عالی سه‌گانه - تعیین قلب‌های حقوقی مختلف و مشخص برای هرکدام از نهادهای واضع مصوبات از جمله شورای عالی و کمسیون‌های عالی - مشخص شدن فرایند مصوبات از در دستورکار قرار گرفتن تا ابلاغ نهایی و نظارت و ارزیابی - الزام به انتشار عمومی و جمع سپاری بررسی کارشناسی پیش‌نویس مصوبات غیر طبقه‌بندی‌شده شورای عالی.	مرکز ملی	-	دو سال
9-1-2	لایه سیاست‌گذاری	تثبیت جایگاه شورای عالی و مرکز ملی در نظام حقوقی کشور و ارتقا ضمانت اجرایی مصوبات آن‌ها	تهیه پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری تصویب	- حفظ وحدت قرارگاهی برای حکمرانی فضای مجازی کشور و عدم ایجاد یا انحلال نهادهای موازی - طراحی سازوکارهای الزام‌آور قانونی برای اجرای سیاست‌های مصوب شورای عالی کشور - درصورتی‌که وفق بند 5 و سایر مفاد سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری، سندی برای تعیین سلسله‌مراتب و بازطراحی نظام قاعده گذاری حقوق کشور به تصویب برسد - ضرورت هماهنگی هیئت‌رئیسه مجلس شورای اسلامی با مرکز ملی در خصوص اولویت‌بندی رسیدگی به طرح‌ها و لوایح مرتبط با فضای مجازی - تشکیل کمیته نظارت بر حسن اجرای مصوبات شورای عالی با عضویت دستگاه‌های نظارتی کشور	مرکز ملی	- معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی	یک سال
9-1-3		پیوست نگاری حقوقی طرح‌های کلان حکمرانی فضای مجازی	پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری طرح در جلسات شورا	- الزام به تهیه پیوست حقوقی برای مصوبات شورای عالی و پیش‌نویس طرح‌ها و لوایح قانونی مرتبط با فضای مجازی - الزام به تهیه پیوست عدالت و بودجه‌ای برای طرح‌های کلان فرادستگاهی حوزه فضای مجازی در شورای عالی - الزام به یکپارچه‌سازی و هماهنگی پیوست‌های توجیهی با یکدیگر و انطباق پیش‌نویس با آن	مرکز ملی	- کلیه دستگاه‌های اجرایی کشور	دو سال
9-1-4		واژه‌نامه جامع اصطلاحات حکمرانی فضای مجازی	تدوین توسط مرکز ملی، للزام برای یکپارچه شدن ادبیات سیاستی، تقنینی و مقرراتی	- پس از نهایی شدن این واژه‌نامه و ابلاغ توسط مرکز ملی، تمامی دستگاه‌های مشمول این سند مکلف هستند در هرگونه اسناد حقوقی خود تعاریف را منطبق	مرکز ملی	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - وزارت دادگستری	دو سال

				بر تعاریف ذکر شده در این واژه‌نامه بیان کنند، مگر در موارد خاص و با مجوز از مرکز ملی. - مصوبات سابق شورای عالی بر اساس این واژه‌نامه به‌صورت خودکار اصلاح خواهد شد. - سازوکار به‌روزرسانی و تکمیل مستمر - سازوکار اجماع سازی پیش از نهایی سازی		- معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - نماینده بخش خصوصی	
9-1-5	لایه اجرایی و تنظیم‌گری	ایجاد مرکز رصد و پایش حقوقی فضای مجازی	نهادسازی	- رصد دائمی موضوعات حقوقی فضای مجازی در سطح کشور و راهکارهای آن - صورت‌بندی به مسائل کشور و اولویت‌بندی آن‌ها در حوزه حقوق فضای مجازی - نقش‌آفرینی در دستور کارگذاری مسائل حکمرانی فضای مجازی در نهادهای مختلف - ارتباط با اندیشکده‌های حکمرانی فضای مجازی و استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی و پژوهشی کشور - ارتباط با دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها - رصد خلاءهای قانونی کشور در حوزه حکمرانی فضای مجازی - طراحی سازوکار نظام رتبه‌بندی بخش خصوصی و دولتی بر اساس شاخص‌های حقوقی و انتشار و اعلام عمومی نتایج آن	مرکز ملی	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی - معاونت حقوقی و امور مجلس قوه قضائیه	یک سال
9-1-6		طراحی، ایجاد و پیشبرد رشته‌های دانشگاهی تلفیقی حقوقی فضای مجازی و دوره‌های آموزشی	ایجاد رشته‌ها و دوره‌های جدید	- اصلاح دروس رشته حقوق و گرایش‌های ارشد و دکتری، متناسب با تحولات فضای مجازی - ایجاد گرایش‌های میان‌رشته‌ای مسئله محور در حوزه حقوق فضای مجازی	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	- مرکز ملی	یک سال
9-1-7		طراحی ساختار نظام بودجه‌ریزی حوزه فضای مجازی کشور	پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری طرح در جلسات شورا	- طراحی جایگاه و نقش شورای عالی و مرکز ملی در فرایند تدوین و تصویب بودجه طرح‌های کلان فرادستگاهی حوزه فضای مجازی در قوه مجریه و مقننه - مفاد این سند به تصویب شورای عالی برسد.	مرکز ملی	- سازمان برنامه‌وبودجه کل کشور	شش ماه
9-1-8		تقویت به‌کارگیری ابزارهای نرم حقوقی به‌منظور نظام بخشی به فضای مجازی	نقشه اقدام سیاستی	- طراحی سازوکار استفاده بیشتر از ظرفیت‌های بخش خصوصی و مردمی در حکمرانی فضای مجازی و کاهش مداخلات دولت در عین تحقق اهداف حاکمیت - توسعه ابزارهای مختلف حقوق نرم نظیر اصول تجارت عادلانه، استانداردسازی در سطوح مختلف فضای مجازی، کدهای اخلاقی، توافق‌نامه‌های همکاری میان شرکت‌ها، طراحی قواعد رفتاری و طراحی قالب‌های کاربری در سکوها و سایر خدمات فضای مجازی به‌منظور تبعیت پذیری بیشتر کاربران از قوانین	کمیسیون عالی تنظیم مقررات فضای مجازی	- وزارت امور اقتصادی و دارایی - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری	سه سال
9-1-9		ایجاد نظام ارزیابی حقوقی فناوری‌ها (LIA)[1]	پروژه عملیاتی	- ایجاد نظام بررسی پیشینی فناوری‌ها به منظور پیش بینی و ارزیابی اثرات احتمالی فناوری	معاونت حقوقی ریاست جمهوری	- وزارت دادگستری - مرکز ملی	دو سال

[1] Legal Impact Assesment

					- به منظور به حداقل رسـلندن ریسـک های حقوقی، احترام به حقوق افراد و تضـمین آن، اسـتفاده از فرصـت ها و ظرفیت های موجود و اتخاذ تصـمیمات آگاهانه در توسعه فناوری		- معاونت علمی، فناوری و اقتصـاد دانش بنیان ریاست جمهوری - نـمـایـنـده بـخـش خصوصی
9-1-10		نهادینه سـازی مشـارکت ذینفعان در مقررات گذاری	مصـوبه کمیسـیون عالی تنظیم مقررات فضای مجازی	کمیسیون عالی تنظیم مقررات فضای مجازی	- الزام به مشارکت ذینفعان در فرایند تنظیم‌گری تنظیم گران بخشی - تعیین سازوکارهای عملیاتی مشارکت ذینفعان برای انواع تنظیم گران - طراحی شـاخص و ارزیابی میزان مشـارکت ذینفعان در مقررات گذاری و رتبه بندی تنظیم گران و انتشار عمومی آن - هوشـمندسـازی شـناسـایی و اطلاع به ذینفعان در ابتدای تصـمیم گیری تنظیم گران	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - معاونت علمی، فناوری و اقتصـاد دانش بنیان ریاست جمهوری - نـمـایـنـده بـخـش خصوصی	دو سال
9-1-11		تدوین اسـتانداردهای قراردادی میان سکو - کاربر	استانداردهای قراردادی	نهاد صنفی مرتبط به تشخیص مرکز ملی	- هدف از این استانداردها، ایجاد یه چارچوب قانونی روشن و قابل پیش‌بینی برای روابط بین سـکوها و کاربران اسـت نه تاسـیس الزامات جدید و خارج از قوانین موجود برای سکوها. - الزامات در زمینه های شـفافیت و اطلاع رسـانی، شـفافیت الگوریتمی، مسـئولیت سـکو در قبال محتوای کاربران و پالایش محتوا و خدمات، حقوق کاربران و سازوکار صیانت از آن و سایر موارد مطابق با اسناد الزام آور حقوقی.	- معاونت حقوقی ریاست جمهوری - وزارت ارتـبـاطـات و فناوری اطلاعات - نـمـایـنـده بـخـش خصوصی	دو سال
9-1-12		راه انـدازی محـیط آزمون[2] حقوقی فنـاوری نوین (هوش مصـنوعی - فین‌تک – بلاکچین)	پروژه عملیاتی	وزارت امور اقتصادی و دارایی	- ایجاد محیط آزمون فناوری به منظور کاهش ریسـک‌های حقوقی برای بخش خصوصی و کمک به تنظیم گران به منظور درک بهتر فناوری و اقتضائات آن. - ایجاد مراحل مختلف آن از جمله درخواسـت، ارزیابی، آزمایش، نظارت، ارزیابی نهایی مطابق با مصوبات کمیسیون عالی تنظیم مقررات فضای مجازی.	- وزارت ارتـبـاطـات و فناوری اطلاعات - معاونت علمی، فناوری و اقتصـاد دانش بنیان ریاست جمهوری - سـازمان ملی هوش مصنوعی - نـمـایـنـده بـخـش خصوصی	یک سال
9-1-13	لایه تقنینی	هوشمندسازی تدوین، تنقیح و اصلاح قوانین کشور	پروژه عملیاتی	معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی	- طراحی همیار تخصصی هوش مصنوعی ویژه نمایندگان مجلس شورای اسلامی به منظور سهولت و ارتقا ایفاء وظایف نمایندگی - استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی برای تدوین قوانین و مقررات تنقیحی کشور - اسـتفاده از ظرفیت‌های هوش مصـنوعی به منظور رصـد قوانین موجود کشـور و رفع نقایص حقوقی	- وزارت دادگستری - مرکز ملی - سـازمان ملی هوش مصنوعی - معاونت حقوقی ریاست جمهوری	دو سال

[2] sandbox

					- نمایندہ بخش خصوصی	
9-1-14		پیگیری تشکیل کمیسیون تخصصی فضای مجازی در مجلس شورای اسلامی با اصلاح قانون آئین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی	پیگیری عملیاتی	- پیشنهاد طرح دستور ایجاد کمیسیون جدید از طریق اصلاح قانون آئین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی - پر کردن خلاءهای تقنینی کشور در حوزه حکمرانی فضای مجازی از طریق تصویب طرح‌ها و لوایح مرتبط و سایر ظرفیت‌های تقنینی مجلس شورای اسلامی از جمله استفساریه - نظارت دقیق و تخصصی بر عملکرد دستگاه‌های حکمران فضای مجازی کشور	مرکز ملی	-	یک سال
9-1-15	لایه قضایی	دستیار هوشمند قضایی	پروژه عملیاتی	- تدوین و استقرار چارچوب حقوقی و ضوابط بهره‌گیری از هوش مصنوعی در فرایندهای قضایی با تأکید بر حفظ استقلال و اختیار تصمیم‌گیری قضات. - طراحی و توسعه سامانه‌های هوشمند پشتیبان تصمیم قضایی، با قابلیت ارائه تحلیل حقوقی، جست‌وجوی رویه قضایی و پیشنهاد مستندات قانونی، بدون اختیار صدور رأی. - پیش‌بینی سازوکارهای شفافیت، تبیین‌پذیری، راستی‌آزمایی و ممیزی مستمر الگوریتم‌ها و پیشگیری از سوگیری و تبعیض در خروجی سامانه‌ها. - دستیار هوشمند قضایی باید واجد درک دقیق متون حقوقی، توانمندی خلاصه سازی اسناد، امکان پرسش و پاسخ، دسترسی برخط به پایگاه قوانین و مقررات، یادگیری و پایش مداوم، توانمندی شناسایی الگوهای قضایی، ارائه پاسخ به صورت مستدل، تحلیل ریسک های موجود، توانمندی سازماندهی پرونده، ارائه پیش‌نویس رای، باشد.	قوه قضائیه	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری	یک سال
9-1-16		ایجاد سامانه حل اختلاف هوشمند	پروژه عملیاتی	- تعیین قلمرو اختلافات قابل رسیدگی، صلاحیت مراجع، اعتبار توافق طرفین و آثار حقوقی تصمیمات صادره. - امکان ثبت و پیگیری الکترونیکی دعاوی، تبادل مستندات، میانجی‌گری هوشمند و ارائه پیشنهادهای حل‌وفصل اختلاف با استفاده از هوش مصنوعی. - رعایت حق دفاع، بی‌طرفی، محرمانگی و امنیت داده‌ها، امکان اعتراض به نتایج و پیش‌بینی نظارت و مداخله انسانی در فرایند رسیدگی.	قوه قضائیه	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - تنظیم گران بخشی به اقتضا حوزه صلاحیتی خود	یک سال
9-1-17		برخط و هوشمند شدن ثبت اسناد رسمی کشور	پروژه عملیاتی	- تهیه زیرساخت فنی قوی، امن و پایدار - طراحی نقش‌آفرینی دفاتر اسناد رسمی در مدل جدید ثبت اسناد - هوشمند سازی فرایندها	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	دو سال
9-1-18		کاهش حبس با استفاده از فناوری‌های نوین		- استفاده از فناوری‌های نوین کنترل مجرمین مشمول حبس به منظور کاهش جمعیت زندان‌ها و هزینه‌های مستقیم و پنهان آن برای دولت و جامعه	قوه قضائیه	- سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور - وزارت دادگستری - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	دو سال

9-1-19		بانک اطلاعات ملی رویه‌های قضـــایی فضای مجازی	پروژه عملیاتی	- الزام به ثبت مبسوط پرونده‌های حقوقی و کیفری مرتبط با حوزه فضای مجازی - آموزش هوش مصـــنوعی بر اســـاس داده‌های این بانک اطلاعاتی به‌منظور ایجاد وحدت رویه با حفظ تمامی الزامات امنیتی و حفاظتی لازم - ایجاد ارتباط با دستیار هوشمند قضایی	قوه قضائیه	- وزارت دادگستری	سه سال
9-1-20		اصلاح و ارتقا نظام دادرسی الکترونیک	ارتقا و به‌روزرســانی قانون آئین دادرســی مدنی و کیفری در قوه قضـائیه تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی به همراه پروژه‌های عملیاتی لازم	- اصـــلاح قانون آئین دادرســـی مدنی و کیفری به‌منظور روزآمدی فرایندهای دادرسی و فضای مجازی شدن آن - هوشـمند شـدن فرایند مدیریت رسـیدگی به‌منظور کاهش مداخلات انسـانی و افزایش عدالت در رسیدگی - دارا بودن بالاترین اسـتانداردهای امنیتی در حوزه سـخت‌افزاری و نرم‌افزاری به منظور حراست از اطلاعات شخصی افراد. - ضـرورت آموزش گسـترده سـواد و مهارت کاربری سـامانه‌های قضـایی فضـای مجازی	قوه قضائیه	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری	دو سال

9-2- حوزه‌های هنجاری نظام حقوقی فضای مجازی

ردیف	عرصه اقدام	اقدام عملیاتی	قالب اقدام	الزامات	دستگاه متولی	همکار	مهلت
9-2-1	زیرساخت	توسعه زیرساخت شبکه ملی اطلاعات (فیبرنوری، 5G، اینترنت ماهواره‌ای، به‌روزرسانی و توسعه زیرساخت شبکه)	تدوین لایحه پیشـنهادی، تصـویب در هیئـت دولـت تـا پیگیری لایحـه تـا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- تعیین تکالیف دولت در خصوص توسعه زیرساخت - حل اختلافات در خصوص مالکیت زیرساخت ارتباطی کشور - تعیین نقش کاروران ارتباطی در توسعه زیرساخت ثابت و سیار - تعیین الزامات و قواعد فعالیت اپراتورهای ماهواره‌ای در کشور - تعیین الزامات امنیتی در زیرساخت ارتباطی و اطلاعاتی کشور نظیر کاهش وابستگی به تولیدات کشورهای متخاصم	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	- مرکز ملی	یک سال
9-2-2		توسعه هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین	تدوین لایحه پیشـنهادی، تصـویب در هیئـت دولـت تـا پیگیری لایحـه تـا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- تعیین رژیم حقوقی شـفاف و کارآمد برای مالکیت، بومی‌سـازی و حفاظت از داده‌های ملی و اطلاعات شخصی کاربران الزامی است. - تعیین رژیم مسـئولیت مدنی و کیفری توسـعه‌دهندگان و اپراتورها در قبال خطاهای خودکار. - توسـعه فناوری‌ها باید کاملاً انسـان‌محور، همسـو با موازین شـرع مقدس و ارزش‌های اسلامی-ایرانی و عاری از هرگونه تبعیض الگوریتمی باشد.	سازمان ملی هوش مصنوعی	- مرکز ملی - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - معاونت علمی، فناوری و اقصاد دانش بنیان ریاست جمهوری	شش ماه
9-2-3	خدمات اجتماعی و توسعه انسانی	حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان در فضای مجازی	تدوین لایحه پیشـنهادی، تصـویب در هیئـت دولـت تـا پیگیری لایحـه تـا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- تعیین تکالیف قانونی برای تفکیک، برچســب‌گذاری و ارائه خدمات فضـــای مجازی متناسب با سن و مراحل رشد شناختی کودکان الزامی است. - وضــع ضــمانت‌اجراهای لازم برای پیشــگیری و برخورد قاطع با هرگونه اســتثمار، سوءاستفاده و آزار آنلاین کودکان ضرورت دارد. - هرگونه جمع‌آوری، پردازش و هدف‌گیری تبلیغاتی کلان‌داده‌های شــخصــی کودکان بدون رضایت صریح و آگاهانه والدین باید ممنوع گردد. - الزام ســکوهای بزرگ به اتخاذ تدابیر فناورانه حمایتی نظیر ابزارهای بومی احراز هویت سنی، پالایش هوشمند و نظارت والدین.	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	- مرکز ملی - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - وزارت آموزش‌وپرورش - سازمان صداوسیما - نماینده بخش خصوصی	دو سال

			- حاکمیت مکلف است با ترویج سواد فضای مجازی در مدارس و خانواده‌ها، بستر دسترسی عادلانه فرزندان به محتوای مفید آموزشی را تضمین کند. - در صورت صلاحدید به‌عنوان لایحه الحاقی به قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در دستور کار قرار بگیرد.				
9-2-4		طراحی نظام مدیریت هویت فضای مجازی	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- هویت فضای مجازی معتبر باید واجد آثار رسمی برای انتساب قانونی اقدامات و تضمین پاسخگویی حقوقی کنشگران باشد. - جمع‌آوری و پردازش اطلاعات هویتی باید مبتنی بر اصل ضرورت و با هدف کمترین سطح افشای داده‌های شخصی انجام شود. - سازوکارهای تصدیق هویت کاربران باید متناسب با میزان حساسیت، ریسک و نوع خدمات فضای مجازی، سطح‌بندی شوند. - پایگاه‌های داده و سامانه‌های هویتی باید با بالاترین استانداردهای رمزنگاری در برابر نشت اطلاعات، جعل و حملات فضای مجازی صیانت شوند. - ایجاد گذرگاه ملی متمرکز برای تبادل هماهنگ، امن و بدون واسطه داده‌های هویتی میان بخش دولتی و خصوصی الزامی است.	سازمان ثبت احوال	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - مرکز ملی - نماینده بخش خصوصی	دو سال
9-2-5	نظم و امنیت عمومی	تعیین چارچوب حقوقی پالایش و محدودسازی خدمات و محتوا در فضای مجازی	پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری طرح در جلسات شورا	- تمام مداخلات و محدودیت‌ها بر آزادی‌های فضای مجازی باید مستند به قانون صریح بوده و صلاحیت مراجع تنظیم‌گر و قضایی در آن به‌روشنی تفکیک شود. - هرگونه محدودسازی باید کاملاً متناسب با هدف بوده و کمترین آسیب را برای اصل حقوق کاربران داشته باشد. - نهادهای متولی مکلف‌اند رویه‌ها و دلایل انسداد را شفاف اعلام کرده و امکان اعتراض و بازبینی قضایی را برای کاربران و سکوها فراهم سازند. - مقررات محدودسازی نباید تداوم و پایداری خدمات پایه کاربردی را مختل کرده یا مانعی آسیب‌رسان برای کسب‌وکارهای اقتصاد فضای مجازی ایجاد کند. - سازوکارهای فنی باید بر اساس تحلیل هوشمند و لایه‌ای، صرفاً بر مسدودسازی محتوای مجرمانه متمرکز شوند و از انسداد کامل سکوها یا دامنه‌ها خودداری کنند.	مرکز ملی	- وزارت امور اقتصادی و دارایی - وزارت اطلاعات - ستادکل نیروهای مسلح - سازمان صداوسیما - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - دادستانی کل کشور	شش ماه
9-2-6		تدوین چارچوب حقوقی مدیریت بحران‌های فضای مجازی	پیش‌نویس مصوبه شورای عالی فضای مجازی و پیگیری طرح در جلسه	- تعیین یک مرجع عالی و واحد برای فرماندهی بحران و مرزبندی دقیق وظایف نهادهای امنیتی، نظامی و مدنی جهت جلوگیری از تداخل ساختاری الزامی است. - وضع تکالیف قانونی برای ارائه‌دهندگان خدمات پایه به‌منظور حفظ تاب‌آوری شبکه و پیشگیری از توقف خدمات عمومی کشور در شرایط اضطراری ضرورت دارد. - هرگونه محدودسازی موقت حقوق فضای مجازی شهروندان در زمان بحران باید کاملاً متناسب با تهدید، مستند به قانون صریح و دارای بازه زمانی محدود و مشخص باشد. - مالکان سکوها و اپراتورها مکلف‌اند وقوع هرگونه نقض امنیتی یا نشت داده را فوراً به مراجع متولی گزارش کرده و رژیم مسئولیت حقوقی ناشی از قصور آنان به‌دقت تعیین شود.	مرکز ملی	- دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی - وزارت اطلاعات - ستاد کل نیروهای مسلح	شش ماه

			- تدوین چارچوب قانونی مقتدرانه برای تجویز دفاع فضـــای مجازی فعال و اقدامات متقابل مشـــروع در برابر منشـــأ و حملات خارجی بحران‌آفرین بر اســـاس حقوق بین‌الملل الزامی است.				
9-2-7		الزامات امنیت شبکه	- شـناسـایی، دسـته‌بندی و وضـع تکالیف امنیتی ویژه برای زیرسـاخت‌های حسـاس و حیاتی شبکه کشور الزامی است. - الزام ســـکوها و اپراتورها به گزارش دادن فوری هرگونه رخنه، نشـــت داده یا حمله فضای مجازی. - پیاده‌ســـازی آخرین اســـتانداردهای فنی امنیت شـــبکه و انجام ارزیابی‌های دوره‌ای آسیب‌پذیری باید از سوی قانون اجباری شود. - جرم‌انگاری یا تخلف انگاری ترک‌فعل‌ها و تعیین مسـئولیت مدنی و کیفری بازدارنده برای مقصران و قاصران امنیت شبکه ضرورت دارد. - ارتقای تاب‌آوری و دفاع فضـای مجازی از زیرسـاخت‌های حیاتی کشـور به تشـخیص مرکز ملی در برابر نفوذ، سوءاستفاده و جنگ‌های شـناختی مبتنی بر الگوریتم الزامی است. - ایجاد ســـازوکار حقوقی برای تبادل هماهنگ، امن و بدون پیگرد اطلاعات مربوط به تهدیدات فضای مجازی میان بخش دولتی و خصوصی الزامی است.	تدوین لایحه پیشـنهادی، تصـویب در هیئـت دولـت تـا پیگیری لایحـه تـا ارسال به مجلس شورای اسلامی	وزارت اطلاعات	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - مرکز ملی - مرکز مـدیریـت راهبردی افتای ریاست جمهوری - نماینده بخش خصوصی	یک سال
9-2-8	صیانت از حقوق بشر و شهروندی	منشور حقوق بشر و شهروندی کاربران در فضای مجازی و الزام دستگاه‌ها برای تهیه دستورالعمل حراست از حقوق	- هر دسـتگاه و نهاد اجرایی مکلف اسـت دسـتورالعمل خاص خود را برای حراسـت از حقوق کاربران در حوزه مأموریتی خود تنظیم و اجرا کند. - ایجاد سامانه اختصاصی اعلام نقض حقوق کاربران در درگاه ثبت شکایت قوه قضائیه جهت تسریع در رسیدگی قضایی و احقاق حق شهروندان الزامی است. - صـــیـانـت از کلان‌داده‌های هویتی و رفتـاری کـاربران و ممنوعیـت مطلق هرگونـه دسترسی، پردازش یا افشای غیرمجاز اطلاعات شخصی باید تضمین گردد. - حق دسترسی برابر، باکیفیت و بدون تبعیض تمامی شهروندان به زیرساخت‌ها، شبکه ملی اطلاعات و خدمات پایه کاربردی باید به رسمیت شناخته شود. - مصـــونیت کاربران در اظهارنظرهای قانونی و حمایت از امنیت روانی آنان در برابر هرگونه آزار فضای مجازی، هتاکی و افشاگری غیرقانونی ضرورت دارد.	پیش‌نویس مصـــوبه شـــورای عالی و پیگیری طرح در جلسه	معاونت حقوقی ریاست جمهوری	- مرکز ملی - کلیه دستگاه‌های اجرایی	یک سال
9-2-9		طراحی سازوکارها و الگوهای حقوقی مشارکت مردمی در حکمرانی فضای مجازی کشور	- تعبیه کانال‌های رسـمی و قانونی برای مشـارکت ساختاریافته سـازمان‌های مردم‌نهاد، نخبگان و انجمن‌های صنفی در فرآیندهای تصمیم‌گیری الزامی است. - فراهم‌سازی امکان دسـترسـی پیش‌دسـتانه، آزاد و برخط عموم جامعه به پیش‌نویس سیاست‌ها، قوانین و داده‌های حکمرانی فضای مجازی ضرورت دارد. - سازوکارهای فنی و حقوقی برای دریافت، ارزیابی و اعمال نظام‌مند نظرات مردمی در فرآیند تدوین مقررات باید رسماً معتبر شناخته شوند. - واگذاری و اعطای بخشـــی از صـــلاحیت‌های نظارتی و اجرایی غیرحاکمیتی به تشکل‌های حرفه‌ای و نهادهای مردمی تخصصی الزامی است. - طراحی بسـتر حقوقی شـفاف برای سـوت‌زنی گزارش تخلفات حکمرانان و سـکوها و الزام دستگاه‌ها به پاسخگویی علنی به مطالبات و گزارش‌های مردمی ضرورت دارد.	پیش‌نویس مصـــوبه شـــورای عالی و پیگیری طرح در جلسه	سازمان تبلیغات اسلامی	- مرکز ملی - قوه قضائیه - معاونت حقوقی ریاســـت جمهوری - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - سازمان صداوسیما - سازمان بسیج مستضعفین	دو سال

9-2-10		شفافیت الگوریتمی	پیش‌نویس مصوبه شورای عالی و پیگیری طرح در جلسه	- تعیین الزامات خاص هر حوزه توسط تنظیم‌گران بخشی. - شفاف‌سازی منطق پشتیبان تصمیمات خودکار الگوریتمی به زبانی ساده و قابل فهم برای کاربران. - پارامترهای کلیدی مورد استفاده در سیستم‌های توصیه‌گر، رتبه‌بندی محتوا و پروفایل‌سازی کاربران به صورت شفاف اعلام شود. - ایجاد سازوکار قانونی برای ارزیابی و حسابرسی مستقل الگوریتم‌های پرریسک جهت سنجش میزان خطا و انحراف الزامی است. - کاربران باید پیش از هرگونه تعامل، به طور شفاف از مواجهه با یک فرآیند تصمیم‌گیری کاملاً خودکار یا محتوای تولیدشده توسط هوش مصنوعی مطلع شوند. - طراحان و توسعه‌دهندگان مکلف‌اند هرگونه تبعیض الگوریتمی، سوگیری رفتاری، تبانی الگوریتمی و جهت‌دهی مغرضانه سیستم را در فاز توسعه شناسایی و رفع کنند. - الزامات این حوزه نباید منجر به ورود خسارت نامشروع به کسب‌وکارهای داخلی و مانع از توسعه ایشان شود. - مقررات این حوزه باید با رعایت اسرار تجاری و حقوق مشروع بخش خصوصی تدوین شود.	قوه قضائیه	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - وزارت امور اقتصادی و دارایی - مرکز ملی - سازمان ملی هوش مصنوعی - نماینده بخش خصوصی	یک سال
9-2-11		حکمرانی زیست‌بوم داده – حفاظت از داده‌ها و حریم خصوصی	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- هرگونه جمع‌آوری و پردازش داده‌های شخصی باید مشروط به رضایت صریح، پیش‌دستانه و آگاهانه کاربر و صرفاً محدود به اهداف مشخص و قانونی باشد. - حقوق بنیادین کاربران از جمله حق دسترسی، اصلاح، اعتراض، انتقال‌پذیری و پاک‌سازی کامل اطلاعات باید رسماً تضمین و تسهیل شود. - جمع‌آوری داده‌ها باید به حداقل میزان ضرورت برای ارائه خدمت محدود شده و گمنام‌سازی کلان‌داده‌ها پیش از هرگونه تبادل اجباری گردد. - پردازش‌کنندگان داده مکلف به پیاده‌سازی استانداردهای حفاظتی و گزارش‌دهی فوری هرگونه نشت یا رخنه اطلاعاتی به نهاد متولی و کاربران هستند. - ایجاد یک کمیسیون یا نهاد تنظیم‌گر مستقل برای نظارت بر زیست‌بوم داده و وضع مسئولیت‌های مدنی و کیفری سخت‌گیرانه برای متخلفان الزامی است. - منع هرگونه شنود، رصد، رهگیری یا افشای پیام‌ها و مکاتبات الکترونیکی کاربران بدون حکم قضایی صریح. - کاربران باید حق دسترسی، اصلاح، انتقال و پاک‌سازی کامل اطلاعات شخصی خود را در سکوها داشته باشند. - الزام توسعه‌دهندگان سکوها به سطوح لازم برای تنظیمات حفاظتی و ابزارهای رمزنگاری به صورت پیش‌فرض.	وزارت دادگستری	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - مرکز ملی فضای مجازی - نماینده بخش خصوصی	یک سال
9-2-12		مالکیت فکری در فضای مجازی	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- از مستندات و داده‌های مربوط به اعتبارسنجی حقوق مالکیت فکری، اعطای حقوق و اجرای آن‌ها در سامانه‌ها و پایگاه‌های داده حفاظت شود. - از حقوق اسرار تجاری علائم تجاری، نام‌های تجاری و طرح‌های صنعتی حمایت به عمل آید.	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	- وزارت دادگستری - مرکز ملی - سازمان صداوسیما -	یک سال

				- سازوکارهای فناورانه حفاظت از اثر، رمزنگاری‌ها و واترمارک‌های فضای مجازی باید مورد حمایت قانونی و رسمی قرار گیرند. - فرآیند تکالیف سکوها در قبال بازنشر آثار و الگوهای اجرایی حذف سریع محتوای نقض‌کننده کپی‌رایت شفاف شود. - مرزهای استثنائات مالکیت فکری به‌ویژه در مصارف آموزشی آنلاین، فرآیندهای معدن‌کاوی داده و توسعه الگوریتم‌های هوش مصنوعی تبیین گردد. - وضع ضمانت‌اجراهای مؤثر حقوقی برای صیانت از کدهای نرم‌افزاری، پایگاه‌های داده و انواع محتواهای چندرسانه‌ای تولیدشده در بستر وب الزامی است. - سازوکارهای قضایی و بین‌المللی کارآمد برای رهگیری، احراز جرم و جبران خسارت ناشی از نقض فرامرزی حقوق پدیدآورندگان داخلی باید طراحی شود. - تعیین رژیم حقوقی صیانت از اسرار تجاری در فضای سایبر، ضوابط تودیع اثباتی رقومی و استانداردهای ارزش‌گذاری و توثیق دارایی‌های فکری رقومی		- نماینده بخش خصوصی	
9-2-13		اصلاح و به‌روزرسانی لایحه حمایت از حقوق مصرف‌کننده	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- الزام سکوها به شفاف‌سازی پیش‌دستانه قیمت‌ها، هزینه‌های پنهان و شرایط قراردادهای الحاقی الکترونیکی به بیان ساده. - تثبیت قانونی حق انصراف بدون جریمه (خیار فسخ فضای مجازی) در بازه زمانی مشخص برای کالاها و خدمات سکوی الزامی است. - منع استفاده از هرگونه واسط کاربری گمراه‌کننده که مصرف‌کننده را به خرید ناخواسته یا افشای اجباری داده‌ها سوق دهد. - منع بهره‌برداری غیرقانونی از پروفایل رفتاری و کلان‌داده‌های مصرف‌کنندگان برای اعمال قیمت‌گذاری پویا و تبعیض‌آمیز.	وزارت صنعت، معدن و تجارت	- معاونت حقوقی ریاست جمهوری - سازمان صداوسیما - نماینده بخش خصوصی	دو سال
9-2-14	رفاه و توسعه اقتصادی	طراحی تحول اسناد تجاری متناسب با فناوری‌های روز فضای مجازی	ارتقا و به‌روزرسانی لایحه تجارت، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- پذیرش حقوقی اسناد تجاری الکترونیکی و تضمین اصالت و قابلیت انتساب آن‌ها از طریق امضای فضای مجازی معتبر الزامی است. - سازوکارهای فنی باید امکان انتقال مالکیت و ظهرنویسی برخط اسناد تجاری را به صورت آنی، شفاف و جعل‌ناپذیر فراهم کنند. - ایجاد بستر سیستمی یکپارچه مانند فناوری دفتر کل توزیع‌شده، جهت پیشگیری از صدور همزمان یا بازنشر چندباره یک سند تجاری فضای مجازی. - اسناد تجاری الکترونیکی باید ویژگی لازم‌الاجرا بودن خود را برای ثبت نکول، دادرسی و توقیف اموال برخط به‌طور کامل حفظ کنند. - بستر تبادل اسناد تجاری نوپدید باید قابلیت اتصال امن و هماهنگ به شبکه بانکی ملی، بانک مرکزی و سامانه‌های قضایی کشور را داشته باشد.	وزارت صنعت، معدن و تجارت	- قوه قضائیه - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - وزارت دادگستری	دو سال
9-2-15		حمایت از کارگران در فضای مجازی و شمول مدل‌های حمایتی برای شاغلین حوزه فضای مجازی	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- بازتعریف رابطه کارگری و کارفرمایی متناسب با اقتضائات اقتصاد سکویی جهت تسری قوانین حمایتی به شاغلان فضای مجازی در عین حمایت از کسب‌وکارهای فضای مجازی. - طراحی مدل‌های بیمه‌ای نوین، شناور و قابل‌انتقال متناسب با وضعیت درآمدی آزادکاران و کارگران سکو.	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	- وزارت امور اقتصادی و دارایی - نماینده بخش خصوصی	یک سال

			- وضع مقررات شفاف برای جلوگیری از تعلیق یا مسدودسازی ناعادلانه حساب کارگران توسط الگوریتم‌ها و پیشگیری از استثمار فضای مجازی. - محدودسازی قانونی نظارت الکترونیکی مداوم و رصد برخط کنش‌های کارگران به‌ویژه دورکاران در راستای حفظ کرامت انسانی آنان. - به رسمیت شناختن حق قانونی کارگران برای قطع اتصال از شبکه و عدم پاسخگویی به مطالبات شغلی پس از ساعات کاری مجاز.				
9-2-16		قراردادهای هوشمند و فضای مجازی و الزامات آن‌ها	تهیه زیرساخت‌ها و مقررات لازم و پیگیری برای تصویب آن	- پذیرش رسمی قراردادهای هوشمند به‌عنوان ادله اثبات دعوی و تنفیذ آثار قانونی آن‌ها در نظام قضایی کشور. - سازوکارهای فنی و نظارتی باید تضمین کنند که کدهای برنامه‌نویسی‌شده دقیقاً منعکس‌کننده اراده واقعی و شروط توافق‌شده طرفین باشند. - پیش‌بینی راهکارهای حقوقی-فنی نظیر قابلیت توقف اضطراری قرارداد برای مواجهه با تقلب، اشتباه یا دستور قضایی. - منابع تأمین داده‌های خارجی (اوراکل‌ها) که ماشه اجرای خودکار قرارداد را فعال می‌کنند، باید واجد وثاقت فنی و مسئولیت حقوقی. - احراز اهلیت قانونی و هویت معتبر طرفین قرارداد از طریق پیوند اجباری با سامانه‌های ملی هویت فضای مجازی.	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	- قوه قضائیه - وزارت امور اقتصادی و دارایی - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - نماینده بخش خصوصی	دو سال
9-2-17		ساماندهی سکوهای برخط – مسئولیت سکو	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- تکالیف احتیاطی سکوها متناسب با اقتضائات متفاوت آن‌ها طراحی شود که هر سکو متناسب با میزان سود، کنترل و مداخلاتش تکلیف احتیاطی داشته باشد. - فرآیند فنی و قانونی گزارش‌دهی، بررسی و حذف سریع محتوای مجرمانه توسط سکو باید کاملاً شفاف شود. - تدابیر پیش‌دستانه و هوشمند برای پیشگیری و مسدودسازی فوری محتواهای ضد امنیت ملی، تروریستی و کودک‌آزاری. - الزام سکوها به مشخص کردن و شفاف کردن قواعد تعدیل محتوا، منطق ممنوعیت‌ها و آمار دوره‌ای حذف یا تعلیق حساب‌ها. - ایجاد سازوکار داخلی کارآمد برای تظلم‌خواهی کاربران نسبت به حذف نادرست محتوا یا مسدودسازی ناعادلانه حساب‌ها. - شناسایی ابرسکوها به‌مثابه ارائه‌دهندگان خدمات عمومی و شناسایی حقوق و تکالیف آن‌ها.	قوه قضائیه	- مرکز ملی - وزارت امور اقتصادی و دارایی - وزارت دادگستری - معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - نماینده بخش خصوصی	یک سال
9-2-18		اصلاح و به‌روزرسانی قانون تجارت الکترونیکی	ارتقا و به‌روزرسانی قانون تجارت الکترونیکی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- رژیم مسئولیت حقوقی سکوهای بزرگ تجاری باید به‌طور شفاف مجزا از تأمین‌کنندگان و فروشندگان نهایی کالا تبیین شود. - رمزارزها، توکن‌ها و قراردادهای هوشمند باید به عنوان روش‌های معتبر، ایمن و قانونی برای پرداخت و انعقاد معاملات تجاری به رسمیت شناخته شوند. - توسعه خیارات فضای مجازی، تسهیل حق انصراف برخط و ممنوعیت بهره‌گیری سکوها از واسطهای کاربری فریبنده. - چارچوب حقوقی لازم برای تعاملات گمرکی فضای مجازی، اسناد تجاری فرامرزی و تبادل امن داده‌های مالی بین‌المللی باید تضمین و مانع‌زدایی گردد.	وزارت صنعت، معدن و تجارت	- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - وزارت دادگستری - نماینده بخش خصوصی	دو سال

9-2-19	مقابله با جرایم	مقابله با اخبار جعلی و حفظ امنیت روانی جامعه	تدوین لایحه پیشنهادی، تصویب در هیئت دولت تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- جرم‌انگاری اخبار جعلی مبتنی بر تعاریف مادی دقیق و مشروط به احراز سوءنیت برای آسیب به امنیت روانی جامعه باشد تا راه بر انسداد نقد قانونی بسته شود. - الزام سکوهای انتشار به استقرار ابزارهای برخط گزارش‌دهی مردمی و اخبار کذب یا مشکوک و راستی‌آزمایی و برچسب‌گذاری هشداری. - رژیم مسئولیت و مجازات حقوقی میان تولیدکننده اولیه، حساب‌های پرمخاطب، شبکه‌های سازمان‌یافته خودکار یا ربات‌ها و کاربران عادی به طور متناسب تفکیک شود. - وضع سازوکارهای حقوقی الزام‌آور برای انتشار آنی و هم‌سطح تکذیبیه‌ها و تصحیح محتوا توسط منبع یا سکو، بر رویکردهای سلبی و انسداد کامل سکوها اولویت دارد. - ایجاد زیرساخت قانونی برای فعالیت مراکز مدنی و مستقل راستی‌آزمایی و الزام دستگاه‌ها به توسعه سواد رسانه‌ای جامعه ضرورت دارد.	قوه قضائیه	- وزارت دادگستری - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - سازمان صداوسیما	شش ماه
9-2-20		اصلاح و به‌روزرسانی قانون جرائم رایانه‌ای	ارتقا و به‌روزرسانی قانون جرائم رایانه‌ای در قوه قضائیه تا پیگیری لایحه تا ارسال به مجلس شورای اسلامی	- وضع عناوین مجرمانه دقیق و صریح برای رفتارهای مجرمانه ناشی از هوش مصنوعی، جعل عمیق و حملات خودکار الگوریتمی. - ضوابط فنی و قانونی کشف، مستندسازی و اعتبار قضایی زنجیره ارزش ادله الکترونیکی متناسب با سیستم‌های پیچیده رمزنگاری و سکو باید استانداردسازی شود. - تکالیف سکوها در مراقبت پیش‌دستانه و پیشگیری از وقوع جرائم در بستر سکو و رژیم مسئولیت ثانویه آنان باید به‌روشنی تبیین گردد. - طراحی الگوهای حقوقی و تعاملات بین‌المللی کارآمد برای ردیابی، توقیف اموال فضای مجازی و تعقیب قضایی جرائم رایانه‌ای سازمان‌یافته و فرامرزی ضرورت دارد. - وضع مجازات‌های بازدارنده نوین و محرومیت‌های مؤثر در فضای مجازی به جای اتکای صرف به مجازات‌های سنتی.	قوه قضائیه	- معاونت حقوقی ریاست جمهوری - نماینده بخش خصوصی	یک سال
9-2-21	سیاست خارجی و دیپلماسی	ائتلاف‌سازی حقوقی و انعقاد پیمان‌های چندجانبه (رویکرد منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)	نقشه راه و اقدامات عملیاتی	- تدوین و پیگیری تصویب موافقت‌نامه‌های چندجانبه حقوقی با کشورهای همسو، به‌ویژه در چارچوب سازمان همکاری شانگهای و بریکس، با هدف ایجاد چارچوب هماهنگ در مدیریت کلان‌داده‌ها، امنیت شبکه و حکمرانی اینترنت. - انعقاد موافقت‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه با کشورهای همسایه جهت استقرار نظام حقوقی یکپارچه برای تجارت الکترونیک، قراردادهای هوشمند فرامرزی و پذیرش متقابل امضای الکترونیکی رسمی و ادله فضای مجازی. - توسعه یک نظام آدرس‌دهی و دایرکتوری مستقل اینترنت به صورت مشترک با کشورهای عضو بریکس (روسیه، چین، هند و...) تا در صورت قطع یا پالایش فرامرزی از سوی پایگاه‌های مستقر در آمریکا، پایداری شبکه ملی و منطقه‌ای حفظ شود. - توافق بر سر استانداردهای مشترک برای حفاظت از داده‌های شخصی و حاکمیتی و ممنوعیت ذخیره‌سازی کلان‌داده‌های کشورهای عضو در سرورهای ابری تحت حاکمیت آمریکا بر اساس معامله متقابل داده‌ای. - مشارکت فعال در نهادهای استانداردگذاری فنی برای جایگزینی یا اصلاح پروتکل‌های سنتی اینترنت (TCP/IP) با پروتکل‌های نوین امنیت‌محور که به طور	وزارت امور خارجه	- معاونت حقوقی ریاست جمهوری - وزارت دادگستری - مرکز ملی	سه سال

				پیش‌فرض قابلیت اعمال حاکمیت ملی، مسیریابی مستقل داده‌ها و پایداری در برابر تهدیدات فرامرزی را دارا هستند. - کاهش وابستگی به نقاط تبادل ترافیک (IXP) بین‌المللی تحت نفوذ غرب از طریق ایجاد گذرگاه‌های توزیع ترافیک مشترک با کشورهای همسایه و همسو.			
9-2-22		هنجارسازی پیش‌دستانه در دیپلماسی و تعاملات بین‌المللی	اقدامات عملیاتی	- طراحی و ارائه پیش‌نویس‌های حقوقی متکی بر دکترین حاکمیت فضای مجازی در کارگروه‌های تخصصی سازمان ملل متحد و اتحادیه بین‌المللی مخابرات با هدف مقابله با یکجانبه‌گرایی سکویی و گنجاندن ارزش‌های بومی مانند صیانت از خانواده و کرامت انسانی در فضای مجازی در اسناد بین‌المللی. - ایجاد موقعیت تخصصی حقوق فناوری در نمایندگی‌های دیپلماتیک کلیدی کشور به‌منظور رصد مداوم تورم تقنینی بین‌المللی، داوری‌های فضای مجازی و دفاع از منافع فضای مجازی کشور. - تدوین چارچوب قانونی حقوقی برای اقامه دعوی در محاکم بین‌المللی و ملی علیه شرکت‌های آمریکایی که به بهانه تحریم‌ها، دسترسی کاربران یا کسب‌وکارهای بومی را به خدمات ابری، سیستم‌عامل‌ها یا بازارهای نرم‌افزاری قطع کرده یا سکوهای رسمی کشور را مسدود می‌کنند.	وزارت امور خارجه	- وزارت دادگستری - معاونت حقوقی ریاست جمهوری - مرکز ملی	سه سال
9-2-23		تشکیل دیوان داوری بین‌المللی فضای مجازی	نهادسازی	- استقرار یک نهاد شبه‌قضایی فراملی برای حل اختلافات حقوقی، تجاری و امنیتی سکوها.	مرکز ملی	- وزارت امور خارجه - قوه قضائیه	یک سال
9-2-24		تغییر پارادایم حکمرانی اینترنت از مدل چندذینفعی به مدل بین‌الدولی در سازمان ملل	تعاملات بین‌المللی	- پیگیری دیپلماتیک برای انتقال کارکردهای حیاتی مدیریت اینترنت مانند تخصیص اسامی و آدرس‌ها از آیکن به اتحادیه بین‌المللی مخابرات یا یک نهاد تخصصی زیر نظر سازمان ملل متحد که در آن دولت‌ها به صورت برابر حق رأی و اعمال حاکمیت داشته باشند. - ائتلاف با کشورهای همسو برای تصویب یک معاهده الزام‌آور بین‌المللی در مجمع عمومی سازمان ملل که اصل عدم مداخله در امور داخلی فضای مجازی کشورها را به‌رسمیت شناخته و جنگ فضای مجازی، تحریم‌های فضای مجازی و دستکاری شناختی سکویی را به عنوان نقض حاکمیت ملی جرم‌انگاری کند.	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	- مرکز ملی - وزارت امور خارجه	سه سال

ماده 10- سازوکار نظارت و ضمانت اجرا

10-1- مرکز ملی مسئولیت نظارت مؤثر و رصد مستمر، پایش هماهنگ و سنجش میزان پیشرفت اهداف کلان و اقدامات عملیاتی این سند را بر عهده دارد که این تکلیف را می‌تواند در قالب یک کارگروه با عضویت دستگاه‌های مرتبط به صلاحدید خود، محقق کند.

10-2- مرکز ملی مکلف است ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این مصوبه، با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط، پایشگر پیشرفت اقدامات عملیاتی و تحقق راهبردها را تصویب و ارزیابی اجرای سند را هر شش ماه یک‌بار به شورای عالی گزارش و به‌صورت عمومی منتشر نماید.

10-3- کلیه دستگاه‌های دارای تکلیف در این سند مکلف‌اند گزارش عملکرد تفصیلی خود را در خصوص تحقق اقدامات عملیاتی محوله، به صورت شش‌ماهه به مرکز ملی ارائه نمایند.

10-4- مرکز ملی مکلف است به صورت سالانه، اثربخشی هنجاری و کارکردی سند را ارزیابی کند. در صورت شناسایی خلأهای قانونی جدید یا تغییر در اقتضائات فناورانه یا سایر مصالح، پیشنهادهای اصلاحی و به‌روزرسانی مفاد سند را جهت تصویب نهایی به مرجع وضع سند ارجاع دهد.

10-5- مسئولیت هرگونه خسارات مادی و معنوی ناشی از تأخیر، نقض یا ترک فعل تکالیف مندرج در این سند، بر عهده بالاترین مقام دستگاه مربوطه است. مرکز ملی موظف است تأخیر، نقض یا ترک فعل در خصوص تکالیف مندرج در این سند را به دستگاه نظارتی و مراجع ذی‌صلاح ارائه نماید. دستگاه نظارتی مربوطه موظف است به صورت ویژه و خارج از نوبت به گزارش مرکز ملی رسیدگی کند. این بند نافی صلاحیت‌های عام دستگاه‌های نظارتی و مراجع ذی‌صلاح نیست.

10-6- مسئولیت تحقق اقدام عملیاتی مذکور در این ماده با دستگاه متولی تعیین شده است. دستگاه همکار تنها موظف به همکاری و مساعدت لازم در پیشبرد اقدام عملیاتی مرتبط است و تصمیم نهایی در خصوص چگونگی تحقق اقدام عملیاتی در چارچوب مشخص شده در این سند با دستگاه متولی است. تنها درصورتی‌که تحقق اقدام عملیاتی مذکور در این سند به کلی وابسته به مساعدت دستگاه همکار باشد و دستگاه همکار، مساعدت لازم را به عمل نیاورد، ضمانت اجرای مذکور در این سند و سایر قوانین و مقررات، از دستگاه متولی به دستگاه همکار منتقل خواهد شد. تشخیص وابستگی کلی اقدام عملیاتی به مساعدت دستگاه همکار به درخواست دستگاه متولی و توسط مرکز ملی صورت تعیین می‌شود.

10-7- در پایان هر سال، مرکز ملی موظف است در خصوص بازنگری و به‌روزرسانی این سند متناسب با تحولات فناورانه، حقوقی و نهادی روز، پیشنهادهای خود را برای اصلاح سند به شورای معین ارسال کند.

10-8- دستگاه‌های متولی اقدامات عملیاتی این سند موظف‌اند در صورت نیاز به ردیف بودجه مجزا برای تحقق اقدام عملیاتی مربوطه، درخواست خود را در زمان تدوین لایحه بودجه سالانه در اختیار سازمان برنامه و بودجه کل کشور قرار دهند، در غیر این صورت عدم تخصیص بودجه مجزا، رافع تکلیف دستگاه متولی نخواهد بود. مطابق با احکام رهبری تهیه و تدوین بودجه طرح‌های کلان و فرادستگاهی مصوب مرکز ملی و تقسیم و توزیع آن میان دستگاه‌ها و بخش‌ها مرتبط بر عهده مرکز ملی است.

9-10- کلیه اقدامات عملیاتی مندرج در این سند که بر بخش خصوصی اثرگذار هستند، بایستی مطابق با ماده 2 قانون مدنی لازم‌الاجرا شوند.

10-10- حل‌وفصل اختلافات ناشی از این سند، طبق سازوکارهای قانونی موجود انجام می‌شود. در صورت سکوت قانون، مرکز ملی این مسئولیت را بر عهده خواهد داشت.